

Türkiye Eğitim Dergisi

(2025) Cilt 10, Sayı 2, s. 246-274

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Refik TURAN¹

Seda ZEYBEK²

Özet

Bu araştırmanın amacı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan 2024 Tarih Dersi Öğretim Programını, programın temel unsurları boyutuyla kendinden önceki öğretim programıyla karşılaştırmalı olarak incelemek ve değerlendirmektir. Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. İnceleme sonucunda elde edilen veriler programın temel unsurları doğrultusunda oluşturulan kategori ve alt kategoriler altında organize edilerek sunulmuştur. Araştırma sonucunda 2024 Tarih Dersi Öğretim Programının öğrenci merkezli ve beceri temelli olarak hazırlandığı, önceki öğretim programına oranla programda yer verilen beceri ve değer sayısının artırıldığı, kavram öğretimi, zenginleştirme ve destekleme olmak üzere farklılaştırılmış öğretim stratejilerine, disiplinler arası ve beceriler arası ilişkilendirmelere ve okul temelli planlamaya yer verildiği anlaşılmıştır. Öğretim programında ölçme ve değerlendirme uygulama önerileri ile örnek ölçme araçlarına da yer verilmiş ve esnek, süreç odaklı, katılımcı bir ölçme ve değerlendirme sistemi öngörülmüştür. 2024 Tarih Dersi Öğretim Programının kendisinden önce uygulanan öğretim programlarından en önemli farkı programın temel yaklaşımını yansıtacak ve program unsurlarının tamamının uygulanmasına olanak sağlayacak şekilde tasarlanmış olmasıdır. Bu çerçevede başta beceri ve değerler olmak üzere hangi üniteye hangi yöntem, teknik ve materyallerin kullanılarak kazandırılacağına dair somut öneriler sunulmuştur. Araştırma sonucunda, tarih öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, ders saati miktarının öğrenci hazırbulunmuşluk düzeyi ile program içeriği göz önünde bulundurularak belirlenmesi, sınıf mevcudunun makul düzeylere düşürülmesi, okulların teknolojik altyapı, araç ve gereç bakımından desteklenmesi, yükseköğretime geçiş sisteminin öğretim programlarının hedeflerini destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Tarih Öğretimi

Tarih Eğitimi

Tarih Öğretim Programı

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 18.11.2025

Kabul Tarihi: 22.12.2025

Elektronik Yayın Tarihi: 29.12.2025

DOI: 10.54979/turkegitimdergisi.1825964

¹ Prof. Dr., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, refikturan@aksaray.edu.tr, 0000-0001-8369-800X

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, sedazeybekk.trh@gmail.com, 0009-0002-0630-3654

A Comparative Study on the Türkiye Century Education Model 2024 High School History Course Curriculum

Abstract

The purpose of this research is to examine and evaluate the 2024 History Course Curriculum prepared within the scope of the Türkiye Century Education Model in comparison with the previous curriculum in terms of the basic elements of the program. Document analysis, a qualitative data collection method, was used in the research. The data obtained from the review are organized and presented under categories and subcategories based on the fundamental elements of the curriculum. As a result of the research, it was understood that the 2024 History Course Curriculum was prepared in a student-centered and skill-based manner, the number of skills and values included in the program was increased compared to the previous curriculum, differentiated teaching strategies including concept teaching, enrichment and support, interdisciplinary and inter-skill associations and school-based planning were included. The curriculum includes recommendations for measurement and evaluation practices and sample measurement tools, envisioning a flexible, process-oriented, and participatory measurement and evaluation system. The 2024 History Curriculum's most significant distinction from previous curricula is its design, which reflects the program's fundamental approach and facilitates the implementation of all program elements. Within this framework, concrete recommendations are presented regarding which methods, techniques, and materials should be used in each unit, particularly skills and values. As a result of the research, recommendations were made for organizing in-service training activities for history teachers, determining the amount of lesson hours by taking into account student readiness level and program content, reducing class sizes to reasonable levels, supporting schools in terms of technological infrastructure, tools and equipment, and restructuring the transition system to higher education to support the objectives of the curriculum.

Keywords

Türkiye Century Education Model
History Teaching
History Education
History Course Curriculum

About Article

Sending Date: 18.11.2025
Acceptance Date: 22.12.2025
Electronic Issue Date: 29.12.2025

DOI: 10.54979/turkegitimdergisi.1825964

GİRİŞ

Tarih dersi, ulus devletlerin kurulmasından itibaren okul ders çizelgeleri içerisinde önemli ve ayrıcalıklı bir konum kazanmıştır. Ulus devletlerin kurulma aşamalarında geçmişin bilgisi aracılığıyla ulus bilinci geliştirme, toplumsal bütünleşmeyi ve dayanışmayı sağlama gibi işlevler yüklenen tarih öğretimi, tarihsel süreç içerisinde amaç ve işlevlerinde birtakım değişiklikler olsa da günümüzde hâlâ önemini korumaktadır. Günümüzde tarih dersleri sadece vatandaşlık bilinci geliştirmeye yönelik olan “disiplin dışı amaçlar” için değil; aynı zamanda öğrencilerin tarihsel kavram, olay ve olguları anlamaları için tarih araştırma

yöntemlerini, kronoloji ve tarihsel belgeleri inceleme tekniklerini yardımcı unsurlar olarak kullanmalarını öngören “disiplin içi amaçlar” için de öğretilmektedir (Dilek, 2007: 32). Tarih dersleri tarihsel bilginin yanı sıra aktif ve katılımcı yurttaş olmanın gereği olan temel ve tarihsel düşünme becerilerin kazandırılması ve kültürel ve siyasal değerlerin genç kuşaklara aktarılmasına uygun düşen doğası ve bu alanlarda sahip olduğu potansiyel nedeniyle okul ders çizelgelerinde önemli bir yere sahiptir.

Öğretim programı, “bir ders içinde öğrencilerin ulaşması istenen hedefleri, bu hedeflerin içerdiği davranışları, davranışların kazandırılması üzerine düzenlenecek olan eğitim durumlarını ve davranışların ne ölçüde kazandırılacağını ortaya çıkarılabilmesi için sınav durumlarını kapsamakta olan gelişime açık ve birçok yönü etkileşim içinde olan öğelerin tamamıdır.” (Senemoğlu, 2003: 8). Öğretim programı genel olarak üç temel program işlevi olan planlama, uygulama ve değerlendirme ile ilgili karar alma ve uygulama sistemidir (Beauchamp, 1982: 25). Öğretim programı, okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimi ile ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneği olup, Niçin? Ne? Nasıl? ve Ne kadar? sorularına yanıt verecek şekilde hazırlanır. Bu sorular hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci, eğitim durumu ve değerlendirme öğelerini karşılar (Demirel, 2012: 7). Dolayısıyla öğretim programları, öğrencilere kazandırılmak istenen davranışların standartlarından, öğrenme ve öğretim etkinliklerine kadar, her türlü çalışmaya rehberlik etmekte ve adeta bir aracı rolü üstlenmektedir (Varış, 1996: 18). Genel öğrenme öğretim ilkelerinden olan “güncellik” ilkesinin bir gereği olarak öğretim programlarının gerek konu alanındaki gerekse pedagoji alanındaki en son ve güncel bilgileri yansıtması gerekmektedir. Bu ise öğretim programlarının özellikle bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüz dünyasında belirli aralıklarla güncellenmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim program geliştirme dinamik bir süreç olup asla olmuş bitmiş bir programdan söz edilemez (Sönmez, 1991: 44).

Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) 2005-2006 öğretim yılından itibaren eğitim sisteminde öğrenci merkezli bir yaklaşımı olan yapılandırmacı öğrenme anlayışını esas almaya başlaması tarih öğretimi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Öğrenci merkezli bu yaklaşımın uygulanmaya başlanmasıyla Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren başlayan ve 2000’li yılların başlarına gelindiğinde iyice yoğunlaşan tarih öğretiminin “ezberci” olduğuna yönelik eleştirilerin de ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına geçiş kapsamında bu anlayışa uygun lise tarih öğretim programları ve ders kitapları hazırlanarak 2008-2009 öğretim yılından itibaren 9. sınıftan başlayarak kademeli bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı’ndan 2000’li yıllara kadar Türkiye ve dünyadaki siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki gelişmeleri kapsayan Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi isimli yeni bir dersin de okutulmasına başlanmıştır. Yapılandırmacı anlayışa uygun olarak hazırlanan bu öğretim programlarında ilk defa temel beceriler ve tarihsel düşünme becerilerine de yer verilmiştir (Turan, 2015: 149). Bu öğretim programları ve ders kitapları küçük değişikliklerle 2017 yılına kadar uygulanmıştır. MEB aynı yıl tüm eğitim kademelerinde okutulan derslerin öğretim programlarını yeniden hazırlamıştır. Bu kapsamda hazırlanan tarih dersi öğretim programı 2017-2018 öğretim yılında 9. sınıftan itibaren kademeli bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. 2018 yılında güncellenen bu öğretim programı 2024 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Bu çalışmada 2017 Tarih Dersi Öğretim Programının (2017 TDÖP) 2018 yılında güncellenen son hali esas alınmıştır. Son olarak MEB 2024 yılında eğitim sisteminde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) olarak adlandırılan yeni bir eğitim modelini yürürlüğe koyduğunu ilan etmiş ve tüm eğitim

kademelerinde okutulan derslerin öğretim programlarını ve ders kitaplarını bu model doğrultusunda yeniden hazırlamıştır. Bu kapsamda hazırlanan 2024 Tarih Dersi Öğretim Programı (2024 TDÖP) da 2024-2025 öğretim yılında 9. sınıflardan başlayarak kademeli bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı 2024 TDÖP'ni, programın öğretim programlarının temel unsurları boyutuyla ve 2017 TDÖP ile karşılaştırmalı olarak incelemek ve değerlendirmektir. Bu çalışmada program değerlendirme modellerinden olan ve öğretim programlarını temel öğeleri boyutuyla kapsamlı bir şekilde incelenmesini ve değerlendirilmesini amaçlayan (Erden, 1998) "programın öğelerine dayalı değerlendirme modeli" benimsenmiş olup; araştırmanın alt problemleri ve bu alt problemlere dayalı oluşturulan kategori, alt kategori ve temalar öğretim programlarının temel unsurları çerçevesinde oluşturulmuştur.

Araştırmanın problemi; Türkiye'de 2024 yıllarında uygulanmaya başlanan 2024 TDÖP, kendisinden önce uygulanmakta olan 2017 TDÖP'nden hangi yönleriyle farklılaşmaktadır? olup, araştırmanın problemi kapsamında yanıt aranan alt problemler ise şunlardır:

2017 TDÖP ve 2024 TDÖP'nda;

1. Programın temel yaklaşımı ve dersi özel amaçlara yer verilme durumu nasıldır?
2. Ünite ve kazanımlara yer verilme durumu nasıldır?
3. Değer öğretimine yer verilme durumu nasıldır?
4. Beceri öğretimine yer verilme durumu nasıldır?
5. Kavram öğretimine yer verilme durumu nasıldır?
6. Önceki tarih dersi öğretim programlarında yer verilmeyip 2024 TDÖP'da ilk defa yer verilen unsurlar nelerdir?

Literatürde 2017 ve 2024 Tarih Dersi Öğretim Programlarını farklı boyutlarıyla inceleyen çalışmalar sınırlı da olsa mevcuttur. 2017 TDÖP ile ilgili olarak yapılan çalışmalar bu öğretim programını kendinden önce uygulanan 2007 TDÖP ile karşılaştırmalı bir bakış açısıyla genel olarak inceleyen (Aydın, 2018; Şimşek, 2017; Yıldırım, 2018; Özçelik Çelebi, 2022) ve 2017 TDÖP'ni değer eğitimi boyutuyla inceleyen (Özdemir, 2017; Yıldırım, 2017; Erkan ve Çoban, 2018) çalışmalar olarak gruplandırılabilir. 2024 TDÖP ile ilgili olarak yapılan çalışmalar ise 2024 TDÖP'ni genel olarak ve 2017 programıyla karşılaştırmalı bakış açısıyla inceleyen (Ocak ve Tunç Toptaş, 2025; Tunç, 2025) Tarih Dersi Öğretim Programını Eskiçağ tarihine yer verilme boyutuyla inceleyen (Kaçmaz ve Toptaş, 2025) ve 2024 TDÖP'nda alan becerilerine yer verme boyutuyla inceleyen (Turan, 2024) çalışmalar olarak gruplandırılabilir. 2024 TDÖP'nin 2017 TDÖP ile karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelediği ve değerlendirildiği bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların ve bu bulgulara dayalı olarak geliştirilen önerilerin program geliştirme süreçlerinde yararlanılabilecek veri oluşturması açısından hem ilgili literatüre hem de karar verici organlara yönelik uygulamaya dönük katkı sağladığı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Nitel araştırma deseninde tasarlanan bu çalışmada nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Alguların ve olayların doğal

ortamları içerisinde gerçekçi ve bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulmasının amaçlandığı nitel araştırma modelinde kuram oluşturma ön planda tutularak sosyal olguları içinde yer aldıkları özgün çevre koşulları içerisinde araştırılır ve anlaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 19). Nitel araştırmaların amacı anlamak, araştırma sonucunda gerçekliği olduğu haliyle tanımlamak olduğu için niçin? sorusundan daha ziyade ne? ve nasıl? sorularına odaklanılır (Kümbetoğlu, 2005: 34). Araştırma sürecinde elde edilen veriler o katılımcılar ve o anla ilgili olduğu için araştırmanın sonuçlarından yola çıkılarak herhangi bir genellemeye gidilmez (Sönmez ve Alacapınar, 2011: 70-72). Araştırmada kullanılan, nitel araştırma veri toplama yöntemi olan doküman analizi; “araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 140). Bu araştırmada birer yazılı materyal olan 2017 TDÖP, TYMM Öğretim Programları Ortak Metni ve 2024 TDÖP, öğretim programlarının temel unsurları boyutuyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu araştırma yazılı materyal olan öğretim programları üzerinde gerçekleştirildiğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analizi sürecinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olup, birbirine benzeyen veriler araştırmacı tarafından belirlenen kavramlar ve temalar altında bir araya getirilip okuyucunun anlayabileceği şekilde organize edilerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 162). Bu araştırmada da araştırmanın temel dokümanlarını oluşturan 2017 TDÖP, TYMM Öğretim Programları Ortak Metni ve 2024 TDÖP içerik analizine tâbi tutularak elde edilen veriler araştırmanın alt problemleri doğrultusunda oluşturulan kategoriler ve alt kategoriler altında organize edilerek sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda toplanan veriler o araştırmaya ve o ana özel olduğundan ölçme araçlarının geçerliliği ve güvenirliliğinden bahsedilemez. Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalara özgü bu kavramlardan iç güvenirliliğin karşılığı olarak “tutarlılık”, dış güvenirliliğin karşılığı olarak “teyit edilebilirlik”, iç geçerliliğin yerine “inandırıcılık, kabullenirlik” dış geçerliliğin yerine ise “aktarılabirlik (transfer edilebilirlik)” kavramları kullanılmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2016, 73). Bu araştırmada araştırmanın iç geçerliliğini artırmak ve yansızlığını sağlamak için iki farklı araştırmacı tarafından araştırmanın temel materyallerini oluşturan 2017 TDÖP, Ortak Metin ve 2024 TDÖP araştırmanın alt problemleri doğrultusunda araştırmacı tarafından önceden belirlenen kategori ve alt kategoriler çerçevesinde incelenmek suretiyle veriler elde edilmiştir. Daha sonra her iki araştırmacının elde etmiş olduğu veriler karşılaştırılarak tutarlılık kontrolü yapılmıştır. Ayrıca bağımsız bir araştırmacı tarafından da sonuçların uyumu kontrol edilmiştir. Tutarlılık, uyum ve kontrol değerlendirmesi sonucunda elde edilen verilerde görüş birliği ve görüş ayrılığı oluşan noktalar belirlenerek ilgili materyaller yeniden incelenmiştir.

BULGULAR

1. Öğretim Programının Temel Yaklaşımı

2017 TDÖP, TYMM Öğretim Programları Ortak Metni (Ortak Metin) ve 2024 TDÖP incelenmesiyle elde edilen programın temel yaklaşımı ve perspektifini ortaya koyan temel unsurlar aşağıda tablo halinde (Tablo 1) karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. 2017 TDÖP ile Ortak Metin ve 2024 TDÖP’nda Programın Temel Yaklaşımına İlişkin Unsurlar

2017 TDÖP	2024 TDÖP
Sosyal bilimlerin farklı dallarının perspektif ve terminolojilerinin dikkate alındığı	Disiplinlerarası yaklaşım
Tarihteki farklı konulara bütüncül bakış açısıyla yaklaşma becerisi geliştirmeye yönelik	Siyasi tarih yanında sosyal tarih
Bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırmaya yönelik	Bilgi aktarımı yerine beceri temelli
Tematik ve kronolojik yaklaşım	Tematik ve kronolojik yaklaşım
Öğrenenlerin aktif rol aldığı öğrenme ortamı	Aktif öğrenmelerin desteklendiği öğrenci merkezli anlayış
Tarihe özgü çeşitli yeterlilik ve beceri kazandırmaya yönelik	Bilgi, beceri ve değerlerle donanmış tarih okuryazarı bireyler yetiştirmeye yönelik
	Dijital tarih

Kaynak: MEB, 2018; MEB, 2024a; MEB, 2024b

Tablo 1’de de görüldüğü gibi 2024 TDÖP, tematik, kronolojik ve disiplinlerarası yaklaşımla tasarlanmıştır. Program içeriğinde siyasi tarih konularının yanı sıra sosyal tarih konularına da yer verilmiştir. Program beceri temelli olarak, aktif öğrenmelerin desteklendiği, öğrenci merkezli bir bakış açısıyla bilgi, beceri ve değerlerle donanmış tarih okuryazarı bireyler yetiştirme amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. “Tarih okuryazarlığı” öğretim programının beceriler boyutunda ayrı bir beceri olarak yer alması da ilk defa bu öğretim programında bu kavrama yer verilmiştir. Yine bu öğretim programında ilk defa dijital teknolojilerden tarih araştırmalarında ve öğretiminde yararlanılması anlamında “dijital tarih” kavramına da yer verilmiştir. 2017 TDÖP’da ise farklı ifadelerle de olsa disiplinlerarası yaklaşım, tarihin farklı konuları (siyasi tarihin dışındaki konular) değer ve beceri kazandırma, aktif öğrenme, tematik ve kronolojik yaklaşım gibi hususlara vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla programda yer verilen açıklamalar göz önüne alındığında her iki programın temel yaklaşımı ve perspektifinin önemli ölçüde benzeştiği söylenebilir. Öğretim programlarında açıkça ifade edilmese de yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının esas alındığı söylenebilir. 2017 TDÖP’nda dijital tarih ve tarih okuryazarlığına yer verilmemiştir. Ancak iki öğretim programı arasındaki en temel fark 2024 TDÖP’nda 2017 TDÖP’nın aksine, programın perspektifine ve temel yaklaşımına dair özelliklerin söylem düzeyinde kalmayarak program tasarımına yansıtılması ve uygulamaya geçirilmiş olmasıdır.

2. Dersin Özel Amaçları

2017 TDÖP ile 2024 TDÖP’nda yer verilen dersin özel amaçları aşağıda tablo halinde (Tablo 2) karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2. 2017 TDÖP ile 2024 TDÖP’nda Yer Verilen Özel Amaçlar

2017 TDÖP	2024 TDÖP
1 Geçmişten bugüne insanlığın birikimli mirasını kavramaları	Tarihin siyasi ve askerî olayların yanı sıra sosyal, ekonomik ve kültürel alanları da kapsadığına dair kanıtlar göstermeleri
2 İnsanlık/dünya, Türk ve Türkiye (Anadolu) tarihinin farklı dönemlerini anlamak için gereken kavram, olay, olgu, kişi ve kurum bilgilerini kazanmaları	Tarihsel olayların meydana geldiği dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıttığı kavramaları
3 Türk, İslam ve Türkiye tarihinde rol oynamış önde gelen siyasi ve sosyal teşekküller ile önemli şahsiyetleri tanımaları	Tarihsel süreçte toplumlar arasında meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşimleri çözümlemeleri
4 Yaşadıkları toplum, ülke ve dünyanın bugünlere nasıl geldiğinin farkındalığını kazanarak, günümüzde olup bitenleri yorumlamayı ve	Tarihsel olay, durum, kişi, kurum ve fikirleri ait olduğu dönemin koşulları içinde değerlendirmeleri

	geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturabilmeyi kapsayan bir tarih bilinci geliştirmeleri	
5	İnsanlık tarihi bağlamında Türk milletinin ve Türk kültürünün geçmişten bugüne serüvenini takip etmeleri ve anlamaları	Tarihsel süreçteki olay, durum, kurum ve fikirleri değişim ve süreklilik açısından yorumlamaları
6	Medeniyetimizin dayandığı temel değerleri kavramaları, benimsemeleri ve bunları davranışlarına yansıtmaları	Tarihsel süreçte öne çıkan kişi, toplum, devlet ve medeniyetleri araştırmaları
7	Tarihi bir olay veya olgunun yerel, ulusal ve uluslararası boyut ve etkileşimleri olduğu konusunda farkındalık oluşturmaları	Tarihsel bilginin inşa sürecinde tarihçilerin esas aldığı yöntemleri uygulamaları
8	Tarihi olayların, meydana geldiği dönemin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî özelliklerini yansıttığını ve bu nedenle bir olayı değerlendirirken olayın meydana geldiği dönemin koşullarını dikkate almanın gerekliliğini kavramaları	Tarihi öğrenirken ve araştırırken ihtiyaç duydukları teknolojileri etkin bir şekilde kullanmaları
9	Birincil ve ikincil kaynaklarda yer alan kanıtları belirleme, analiz etme, yorumlama ve değerlendirmeyi içeren tarihe özgü yeterlilik ve becerileri geliştirmeleri, edindikleri bilgilerin doğruluğunu ve geçerliliğini sorgulayarak kanıtla desteklenen çıkarımlarda bulunmaları	Türk milletinin insanlığa katkılarına dair kanıtlar göstermeleri
10	Millî kimlik ve aidiyet duygularını geliştirerek Türkiye'nin küreselleşen dünya içindeki yerini ve rolünü kavramaları,	Türk tarihini ve kültürünü oluşturan temel öğe ve süreçleri açıklamaları
11	Geçmişin tarihi bilgiye dönüştürülmesi süreçlerinde tarihçilerin esas aldıkları ilkeler ile yararlandıkları yöntemleri ve kullandıkları becerileri birer yaşam becerisi haline getirmeleri	Millî kimliğin oluşum sürecini çözümlemeleri
12	Belirli bir tarihi olay veya olgunun farklı bakış açıları veya tarih görüşleri doğrultusunda çeşitli biçimlerde değerlendirilip yorumlanabileceği konusunda farkındalık oluşturmaları ve bu farklı anlayışlara saygı duymaları	Medeniyetimizin dayandığı millî ve manevi değerleri davranışlarına yansıtmaları
13	Toplumsal birlik ve dayanışmanın sağlanması ve sürdürülmesinin yanı sıra millî kimliğin oluşmasında ortak tarihin rolünü kavrayarak kültürel ve tarihi mirasa sahip çıkan bireyler olarak yetişmeleri	İnsanlığın ortak mirasının korunmasında ve yaşatılmasında duyarlılık göstermeleri
14		Tarih dersinin birey ve toplum hayatına katkıları çerçevesinde ders dışında da tarih öğrenmeye istekli olmaları,
15		Tarihsel anlatıları yazılı ve sözlü ifade ederken Türkçeyi doğru ve etkili kullanmaları

Kaynak: MEB, 2018: 12; MEB 2024b: 4-5)

2017 TDÖP'da on üç özel amaç bulunurken, 2024 TDÖP'da on beş özel amaca yer verilmiştir. 2024 TDÖP'da yer alan amaçların beş tanesinin (1, 2, 4, 12, 13) olduğu gibi ya da biraz değiştirilmek suretiyle 2017 TDÖP'dan alındığı, dokuzunun (1, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 15) ise yine ya olduğu gibi ya da biraz değiştirilerek 2007 TDÖP'dan alındığı anlaşılmaktadır. 2024 TDÖP'nda daha önceki öğretim programlarında yer verilmeyen üç yeni amaca (5, 8, 14) yer verilmiştir. Bu üç amaç temel tarihsel düşünme becerilerinden olan "değişim ve sürekliliği algılama", "dijital tarih" olarak formüle edilebilecek, günümüzde her geçen gün hızla gelişen dijital teknolojilerin tarih araştırmalarında ve öğretiminde yararlanılmasına ve okul dışı ve hayat boyu tarih öğrenmeyle ilgili amaçlar olduğu görülmektedir. Bu üç amaç günümüzde tarih öğretiminde ihtiyaç duyulan hususlar olup, öğretim programına bu hususların eklenmesiyle daha önceki programların önemli bir eksikliği giderilmiştir. Öğretim programlarında yer alan özel amaçlar yerellik, ulusallık ve evrensellik dengesi açısından karşılaştırıldığında 2017 TDÖP'da altı amaçta evrenselliğe (1, 2, 4, 5, 7, 10), sekiz amaçta ulusallığa (2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 13), bir amaçta (7) ise yerel tarihe vurgu yapıldığı; buna karşılık 2024 TDÖP'da iki amaçta evrenselliğe (9, 13), dört amaçta ulusallığa (9,10,11,12) vurgu yapıldığı; yerel tarihe ise hiç vurgu yapılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla 2024 TDÖP'nda özel amaçlar boyutuyla ulusal tarih daha çok ön plana çıkarılırken yerel ve evrensel tarih ise görece geri plana itilmiştir.

Öğretim programlarında yer verilen özel amaçlar bilgi, beceri ve değer dengesi bakımından karşılaştırıldığında 2017 TDÖP’da dokuz amacın (1, 2, 3, 5, 6, 10, 13) bilgi; altı amacın (4,7,8,9,11,12) beceri; dört amacın (6, 10, 12, 13) ise değer kazandırmaya yönelik olduğu; buna karşılık 2024 TDÖP’da sadece bir amacın (10) bilgi düzeyinde olduğu, on bir amacın (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 15) beceri, üç amacın (12, 13, 14) ise değer kazandırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum 2024 TDÖP’nda beceri kazandırmanın daha çok ön planda tutulduğunu, bunun yanında değer öğretimine de önem verildiğini göstermektedir. Öğretim programlarının özel amaçları disiplin içi ve disiplin dışı amaçlar boyutuyla karşılaştırıldığında ise; 2017 TDÖP’da on amacın (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12) disiplin içi; yani tarihin doğasını anlamaya ve tarihçilik becerileri kazandırmaya yönelik olduğu; üç amacın (6, 10, 13) ise disiplin dışı, yani vatandaşlık bilinci geliştirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık 2024 TDÖP’nda on bir amaç (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14) disiplin içi; beş amaç (10, 11, 12, 13, 15) ise disiplin dışı amaç niteliğindedir.

3. Üniteler ve Kazanımlar/ Öğrenme Çıktıları

2017 TDÖP’da içerik çerçevesi kazanım ve kazanımın sınırlarını belirleyen açıklamalar yoluyla belirlenmiştir. Öğretim programında kazanım ve açıklamaların değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla, ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek nitelikte hazırlandığı ve farklı konu ve sınıf düzeylerinde tekrar eden sarmal bir yaklaşımla hazırlandığı belirtilmiştir (MEB, 2018: 1). TYMM’de “kazanım” kavramı yerine “öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri” kavramı kullanılmıştır. Modelde öğrenme çıktıları dersin hedefleri anlamında olup; belirli bir eğitim sürecinin sonunda öğrencilerden neleri bilmeleri, anlamaları ve yapabilmelerinin beklendiğini somutlaştıran ve öğrenme-öğretme faaliyetlerini yönlendirmede ve öğrenmenin değerlendirilmesini sağlamada referans alınan programın önemli bir bileşenidir (MEB, 2024a: 49). 2017 TDÖP ve 2024 TDÖP’da yer verilen ünite isimleri, kazanım/öğrenme çıktı sayıları ve ünitelere ayrılan ders saati miktarı aşağıda tablo halinde (Tablo 3) gösterilmiştir.

Tablo 3. 2017 TDÖP ve 2024 TDÖP’da Yer Alan Üniteler, Kazanım/Öğrenme Çıktısı Sayısı ve Ayrılan Ders Saati Miktarı

Sınıf	2017 Tarih Programı			2024 Tarih Programı		
	Ünite	Kazanım sayısı	Ders saati	Ünite	Kazanım sayısı	Ders saati
9.	Tarih ve Zaman	3	8	Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	4	18
	İnsanlığın İlk Dönemleri	6	16	Eskiçağ Medeniyetleri	5	24
	Ortaçağda Dünya	4	10	Ortaçağ Medeniyetleri	4	26
	İlk ve Ortaçağlarda Türk Dünyası	5	10	Okul Temelli Planlama	0	4
	İslam Medeniyetinin Doğuşu	5	14			
	Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri	5	14			
	TOPLAM	28	72		13	72
10	Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye’si	6	12	Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)	4	20
	Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1302-1453)	6	10	Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)	5	24
	Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler	3	8	Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)	5	24
	Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti	4	8	Okul Temelli Planlama		4
	Dünya Gücü Osmanlı (1453-1595)	7	18			
	Sultan ve Osmanlı Merkez Teşkilatı	2	4			
	Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni	5	12			
	TOPLAM	33	72		14	72

	Değişen Dünya Dengeleri Karşısında Osmanlı Siyaseti (1595-1774)	5	16	Değişen Dünyada Osmanlı (1983-1789)	4	22
	Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı	3	12	Dönüşüm Sürecinde Osmanlı (1908-1918)	4	26
	Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi (1774-1914)	4	16	Savaşlar Sarmalında Osmanlı (1908-1918)	3	20
11	Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri	5	16	Okul Temelli Planlama	0	4
	Sermaye ve Emek	3				
	XIX. ve XX. Yüzyılda Değişen Sosyo-Ekonomik Hayat	2	12			
	Toplam	22	72		11	72
	Genel Toplam	83			38	

Kaynak: MEB, 2018: 19; MEB, 2024b: 12).

Tablo 3'te de görüldüğü gibi 2017 TDÖP'da içerik çerçevesi on dokuz ünite; 2024 TDÖP ise dokuz ünite çerçevesinde yapılandırılmıştır. 2017 TDÖP'da 9. sınıf düzeyinde altı; 10. sınıf düzeyinde yedi; 11. sınıf düzeyinde ise altı ünite; 2024 TDÖP'da her sınıf düzeyinde üçer ünite bulunmaktadır. Öğretim programları kazanım/öğrenme çıktısı sayıları açısından karşılaştırıldığında ise 2017 TDÖP, 9. sınıf düzeyinde yirmi sekiz, 10. sınıf düzeyinde otuz üç, 11. sınıf düzeyinde ise yirmi iki olmak üzere toplam seksen üç kazanım temelinde yapılandırılmışken; 2024 TDÖP, 9. sınıf düzeyinde on üç, 10. sınıf düzeyinde on dört, 11 sınıf düzeyinde ise on bir olmak üzere toplam otuz sekiz öğrenme çıktısı ve süreç bileşeni çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu durum 2024 TDÖP'nin öğrenme çıktısı sayısının 2017 TDÖP'ndeki kazanım sayısının yarısından daha az olduğunu göstermektedir. 2017 TDÖP'da 9. sınıfın ilk ünitesi "Tarih ve Tarih Yazıcılığı (Tarih ve Zaman)" 2024 TDÖP'da ise "Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih" başlığını taşımaktadır. Her iki ünite de tarih biliminin doğasına ve tarih öğrenmenin sağlayacağı yararlar vb. ilişkin bilgilere yer verilmiştir. 2024 TDÖP'da bu ünite kapsamında bir yenilik olarak tarih araştırma ve yazımında dijitalleşmenin etkisiyle ilgili olarak "dijital tarih" konusuna yer verilmiştir. 2017 TDÖP'da 9. sınıf konuları yazının icadından önceki zamanlardan başlayarak İlkçağ ve Ortaçağ tarihi ile ilgili konuları kapsamaktadır. Öğretim programında bu çerçevede tarih öncesi dönem ve İlkçağdaki belli başlı medeniyet havzaları, Türklerin tarih sahnesine çıkmalarından başlayarak İlkçağ ve Ortaçağda Türk Dünyası, İslam tarihi ve medeniyeti, Türklerin İslamiyeti kabul etmeleri ve ilk Türk İslam devletleri ile ilgili konulara yer verilmiştir. 2017 TDÖP'da 9. sınıf konuları Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasına kadar olan olayları kapsarken 2024 programında 1040 yılına kadar, yani Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşuna kadar olan dönemi kapsamaktadır.

2017 TDÖP'nda 10. sınıf konuları Türkiye Selçuklular tarihi, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemi (1595 yılına kadar) ile ilgili siyasi tarih ile kültür ve medeniyet konularını kapsamaktadır. Bu öğretim programında 10. sınıf konuları Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminin başlangıcı olarak kabul edilen 1595 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. 2024 TDÖP'da ise 1040-1299 yılları arasındaki dönem siyasi, sosyal, kültür ve uygarlık açılarından değişim ve sürekliliği ortaya koymaya yönelik konuların yanı sıra Osmanlı Devleti'nin kurulmasından gerileme döneminin başlangıcına (1683) kadar olan dönemi kapsamaktadır. Dolayısıyla 2017 TDÖP'nda 10. sınıf konuları Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminin başına kadar olan dönemi kapsarken, 2024 TDÖP'da gerileme döneminin başlangıcına kadar olan dönemi kapsamaktadır. 2017 TDÖP'nin 11. sınıf konuları Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminin başından (1595) Birinci Dünya Savaşının öncesine (1914) kadar olan dönemi kapsamaktadır. 2024 TDÖP'da ise Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminden (1683) Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar (1918) olan dönemi kapsamaktadır.

Bu farklılık aynı dönemde okutulan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarına da yansıtılmıştır. 2018 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı Birinci Dünya Savaşı konusunu kapsayacak şekilde düzenlenmişken 2024 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında siyasi tarih konuları Birinci Dünya Savaşından sonra, yani Milli Mücadele ile başlatılmaktadır (MEB, 2018; MEB, 2024c). Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkıldığı göz önüne alındığında 2024 TDÖP'da Birinci Dünya Savaşı konusunun Osmanlı tarihi ile ilgili üniteler kapsamında yer verilmesinin daha yerinde bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Bu öğretim programında ayrıca "Osmanlı Devleti'nin insanlık tarihine katkıları" başlıklı bir konuya da yer verilmiştir. Her iki öğretim programının içeriğinde sadece siyasi tarih değil, sosyal, kültürel, ekonomik vb. konulara da yer verilmiştir. Bu konular genellikle tematik bir yaklaşımla geçmişten günümüze değişim ve sürekliliği ortaya koyacak şekilde tasarlanmıştır. 2024 TDÖP'da gerek siyasi tarih-sosyal-kültürel tarih konularının gerekse Avrupa tarihi ile ilgili konuların program içeriğinde daha başarılı bir şekilde bütünleştirildiği söylenebilir

4. Değer Öğretimi

2017 TDÖP'da "Değerlerimiz" başlığı altında değerlerin öğretim programının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olduğu vurgulanmakta ve değerlerin ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmeyip, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer aldığı belirtilmiştir (MEB, 2018: 5). Bu öğretim programında "kök değerler" olarak adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere on değere yer verilmiştir. Öğretim programında bu değerlerin öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı ifade edilmiştir (MEB, 2018: 6). Öğretim programında kazandırılması öngörülen değerler kazanım tablosu üzerinde kazanımlarla ve dolayısıyla içerikle ilikilendirilmemiştir. TYMM'de değer eğitimi Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi olarak adlandırılan daha geniş bir çerçevede yer verilmiştir. Modelde 20 değere yer verilmiş olup, dostluk ve sağlıklı yaşam değerleri hariç diğer değerlere 2024 TDÖP'nda yer verilmiştir.

Aşağıda 2017 TDÖP ile 2024 TDÖP'da yer verilen değerler tablo halinde (Tablo 4) gösterilmiştir.

Tablo 4. 2017 ve 2024 Tarih Dersi Öğretim Programlarında Yer Verilen Değerler

2017 TDÖP'nda Yer Verilen Değerler	2024 TDÖP'da Yer Verilen Değerler
Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Öz denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik.	Adalet, Aile bütünlüğü, Çalışkanlık, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Mahremiyet, Merhamet, Mütevazılık, Özgürlük, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Tasarruf, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik

Kaynak: MEB, 2018: 6; MEB, 2024a: 54).

Tablo 4'te de görüldüğü gibi 2017 Tarih dersi öğretim programında on; 2024 tarih dersi öğretim programında ise on sekiz değere yer verilmiştir. Dostluk ve sağlıklı yaşam değerleri Ortak Metinde yer almasına rağmen 2024 TDÖP'da yer verilmemiştir. Öğretim programlarında yer verilen değerler karşılaştırıldığında 2017 TDÖP'da yer alan dostluk ve öz denetim değerlerine 2024 TDÖP'da yer verilmediği; buna karşılık programa aile bütünlüğü, çalışkanlık, duyarlılık, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, tasarruf ve temizlik olmak üzere on yeni değer eklendiği anlaşılmaktadır.

2024 TDÖP’da yer verilen değerler ünitelerle ilişkilendirilmiştir. Öğretim programında yer verilen değerler ile ilişkilendirildikleri üniteler aşağıda tablo halinde (Tablo 5) gösterilmiştir.

Tablo 5. 2024 TDÖP’da Yer Verilen Değerler ve İlişkilendirildikleri Üniteler

Sınıf	Ünite	Değerler
9	1.Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	Dürüstlük, Mahremiyet, Vatanseverlik
	2.Eski Çağ Medeniyetleri	Aile bütünlüğü, Estetik, Yardımseverlik
	3.Orta Çağ Medeniyetleri	Adalet, Duyarlılık, Mütevazılık
10	1.Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)	Merhamet, Sevgi, Yardımseverlik
	2.Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)	Adalet, Çalışkanlık, Sabır
	3.Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)	Adalet, Saygı, Sevgi
11	1.Değişen Dünyada Osmanlı Devleti (1683-1789)	Duyarlılık, Estetik, Tasarruf, Temizlik
	2.Dönüşüm Sürecinde Osmanlı (1789-1908)	Adalet, Çalışkanlık, Özgürlük
	3.Savaşlar Sarmalında Osmanlı (1908-1918)	Merhamet, Sorumluluk, Vatanseverlik

Tablo 5’te de görüldüğü gibi 2024 TDÖP’da ünitelerle en sık ilişkilendirilen değer adalet (4) olup, bunu çalışkanlık (2), duyarlılık (2), estetik (2), merhamet (2), sevgi (2), vatanseverlik (2), yardımseverlik (2), aile birliği (1), dürüstlük (1), mahremiyet (1), mütevazılık (1), özgürlük (1), sabır (1), saygı (1), sorumluluk (1), tasarruf (1), temizlik (1) değerleri izlemektedir.

5. Beceri Eğitimi

2017 TDÖP’da öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve buna ilişkin tanımlamalar Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi, Milli Eğitim Kalite Çerçevesi, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi dikkate alınarak hazırlanmıştır (MEB, 2017: 10). Öğretim Programında beceri eğitimine “yetkinlikler” ve “Alana özgü yeterlilik ve beceriler” başlıkları altında olmak üzere iki boyutta yer verilmiştir. “Yetkinlikler” başlığı altında öğretim programında eğitim sisteminin yetkinliklerde bütünlüğü, bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçladığı vurgulanmıştır. Öğretim programında yer verilen yetkinlikler şunlardır: Anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade (MEB, 2018: 6-7). 2017 TDÖP’nda “Alana Özgü Yeterlilik ve Beceriler” başlığı altında da kronolojik düşünme becerisi, tarihsel kavrama becerisi, neden-sonuç kurma becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisi, tarihsel analiz ve yorum becerisi, tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi ile geçmişe geçmişteki insanların bakış açısıyla bakabilme (tarihsel empati) becerisine yer verilmiş ve her bir beceri kısaca açıklanmıştır (MEB, 2018: 13-17). Ancak öğretim programında yer verilen bu yetkinlik ve beceriler derse özgü hale getirilerek program tasarımında yer verilmemiş; yani ünite ve kazanımlarla ilişkilendirilmemiş ve hangi yöntem ve tekniklerle kazandırılacağı belirtilmemiştir. Dolayısıyla öğretim programında yer verilen yetkinlik ve beceriler öğretmenlere yönelik tavsiyelerden ibaret kalmıştır. TYMM’de beceriler çerçevesi oldukça geniş ve ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Modelde Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde belirtilen yeterlilikleri kazanmış; ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır öğrenciler yetiştirmenin amaçlandığı belirtilmiştir (MEB, 2024a). Modelin beceriler çerçevesi önemli ölçüde K-12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeline dayandırılmıştır. Öğretim programlarının beceriler çerçevesinde kavramsal beceriler, alan becerileri, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ve okuryazarlık becerilerinin yanı

sıra beceriler arası ilişkilere yer verilmiştir. TYMM öğretim programlarında beceri çerçevesini oluşturan beceri türleri ve eğilimler aşağıda tablo halinde (Tablo 6) gösterilmiştir.

Tablo 6. 2024 TYMM'nin Beceri Çerçevesinde Yer Verilen Beceri Kategorileri

Kavramsal Beceriler	Alan Becerileri	Eğilimler	Sosyal-Duygusal Öğrenme becerileri	Okuryazarlık Becerileri
1 Temel beceriler	Türkçe alan becerileri	Benlik eğilimleri	Benlik becerileri	Bilgi okuryazarlığı
2. Bütünleşik beceriler	Matematik alan becerileri	Sosyal eğilimler	Sosyal yaşam becerileri	Dijital okuryazarlık
3. Üst düzey düşünme becerileri	Fen bilimleri alan becerileri	Entelektüel eğilimler	Ortak/birleşik beceriler	Finansal okuryazarlık
	Sosyal bilimler alan becerileri			Görsel okuryazarlık
				Kültür okuryazarlığı
				Vatandaşlık okuryazarlığı
				Veri okuryazarlığı
				Sürdürülebilirlik okuryazarlığı
				Sanat okuryazarlığı

Kaynak: MEB, 2024a

Aşağıda TYMM beceriler çerçevesini oluşturan beceri ve eğilimlere 2024 TDÖP'da yer verilme şekli ayrı alt başlıklar altında ve 2017 TDÖP ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

5.1. Kavramsal beceriler

2017 TDÖP'da "kavramsal beceriler" şeklinde ayrı bir beceri kategorisine yer verilmemiştir. Ancak bu öğretim programında yer verilen bazı yetkinlik ve becerilerin Ortak Metinde yer verilen kavramsal becerilerle benzerlik taşıdığı söylenebilir. TYMM'de kavramsal beceriler; " karmaşık bir süreç gerektirmeden edinilen ve gözlenebilen temel beceriler ile soyut fikirleri ve karmaşık süreçleri eyleme dönüştürürken zihinsel faaliyetlerin bir ürünü olarak kullanılan bütünleşik ve üst düzey düşünme becerileri" (MEB, 2024a: 14) olarak tanımlanmıştır. Bu becerilerden temel beceriler: karmaşık bir süreç gerektirmeden edinilen, saymak, okumak, yazmak, çizmek, seçmek vb. gözlenebilen eylemleri; bütünleşik beceriler ise süreç modellemesi yapılabilen eylemler anlamını taşımaktadır. TYMM öğretim programlarında şu yirmi bütünleşik beceriye yer verilmiştir: Çelişki giderme, gözleme, özetleme, çözümlenme, sınıflandırma, bilgi toplama, karşılaştırma, sorgulama, genelleme, çıkarım yapma, gözleme dayalı tahmin etme, mevcut bilgiye/veriye dayalı tahmin etme, yapılandırma, yorumlama, yansıtma, muhakeme (akıl yürütme), değerlendirme, tartışma, mantıksal denetleme ve sentezleme (MEB, 2024a: 14). Kavramsal becerilerin üçüncü boyutunu oluşturan üst düzey düşünme becerileri ise bütünleşik becerilerden en az ikisini içeren ve çok boyutlu zihinsel süreçler gerektiren eylemler anlamını taşımaktadır. Üst düzey düşünme becerileri karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme olmak üzere üçe ayrılmaktadır (MEB, 2024a: 19). 2024 TDÖP'da üniteler bazında yer verilen kavramsal beceriler aşağıda tablo halinde (Tablo 7) gösterilmiştir.

Tablo 7. 2024 TDÖP’da Üniteler Bazında Yer Verilen Kavramsal Beceriler

Sınıf	Ünite	Kavramsal Beceriler
9	1.Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	Çözümleme
	2.Eski Çağ Medeniyetleri	Özetleme, Sorgulama
	3.Orta Çağ Medeniyetleri	Karşılaştırma
10	1.Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)	Sorgulama
	2.Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)	Çözümleme, Tartışma
	3.Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)	Sentezleme
11	1.Değişen Dünyada Osmanlı Devleti (1683-1789)	Karşılaştırma
	2.Dönüşüm Sürecinde Osmanlı (1789-1908)	Sorgulama
	3.Savaşlar Sarmalında Osmanlı (1908-1918)	Kavramsal beceriye yer verilmemiştir.

Tablo 7’de de görüleceği üzere 2024 TDÖP’da ünitelerle en sık ilişkilendirilen kavramsal beceri Sorgulama (3) olup, bunu Çözümleme (2), Karşılaştırma (2), Özetleme (1), Sentezleme (1) ve Tartışma (1) izlemektedir.

5.2. Alan becerileri

2017 TDÖP’da alan becerilerine “Alana Özgü yeterlilikler ve Beceriler” başlığı altında yer verilmiştir. Bu başlık altında tarihsel düşünme becerilerinin ne anlama geldiği kısaca açıklandıktan sonra kronolojik düşünme becerisi, tarihsel kavrama becerisi, neden-sonuç ilişkisi kurma becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisi, tarihsel analiz ve yorum becerisi, tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi, geçmişe geçmişteki insanların bakış açısıyla bakabilme becerisi (tarihsel empati) becerileri hakkında büyük ölçüde de ABD’deki Okullarda Tarih Ulusal Merkezi’nin web sitesinden alınma açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir (MEB, 2018: 13-17). TYMM’de alan becerileri, kavramsal becerileri ve/veya alana özgü bütünlük becerileri kapsayan ve bu becerilerin süreç bileşenlerini de içeren yapılar olarak Türkçe, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilimler olmak üzere dört farklı alanda belirlenmiştir (MEB, 2024a: 24). Modelde, sosyal bilimler alan becerileri kapsamında şu on yedi alan becerisi belirlenmiştir: Zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerisi, tarihsel empati becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi, girişimcilik becerisi, mekânsal düşünme becerisi, coğrafi sorgulama becerisi, coğrafi gözlem ve saha çalışması becerisi, harita becerisi, tablo, grafik, şekil ve/veya diyagram becerisi, mantıksal muhakeme becerisi, felsefi sorgulama becerisi, felsefi muhakeme becerisi, felsefi düşünce ortaya koyma becerisi, eleştirel sosyolojik düşünme becerisi, tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi (MEB, 2024a: 34). Ortak Metinde alan becerilerine bütünlük becerileri ve süreç bileşenleri ile birlikte ayrı tablolar halinde yer verilmiştir. Modelin “beceriler arası ilişkiler” boyutunda da üniteler ile alan becerilerinin farklı süreç bileşenleri arasında ilişkilendirme yapılmıştır. 2024 TDÖP’nda yer verilen alan becerileri üniteler ile ilişkilendirilmiş, ayrıca programın “öğrenme-öğretme uygulamaları” boyutunda da bu becerilerin kazandırılmasına yönelik yöntem-teknik, etkinlik ve materyal önerilerine yer verilmiştir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 8) 2017 TDÖP ile 2024 TDÖP’da yer verilen alan becerileri karşılaştırılmış, ayrıca 2024 TDÖP’da alan becerilerinin ünitelerle ilişkilendirme sıklığı (parantez içinde) gösterilmiştir.

Tablo 8. 2017 TDÖP ve 2024 TDÖP’da Yer Verilen Alan Becerileri

2017 Öğretim Programı	2024 Öğretim Programı
Kronolojik düşünme becerisi	Zamanı algılama ve kronolojik düşünme (5)
Tarihsel kavrama becerisi,	
Neden-sonuç ilişkisi kurma becerisi	
Değişim ve sürekliliği algılama becerisi	Değişim ve sürekliliği algılama (4)

Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisi	Kanıt dayalı sorgulama ve araştırma (10)
Tarihsel analiz ve yorum becerisi	
Tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi	Tarihsel sorun analizi ve karar verme (1)
Tarihsel empati becerisi	Tarihsel empati (4)
	Mekânsal düşünme (1)
	Sosyal katılım (1)

Tablo 8’de de görüldüğü gibi 2017 TDÖP’nda kronolojik düşünme becerisi, tarihsel kavrama becerisi, neden-sonuç ilişkisi kurma becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisi, tarihsel analiz ve yorum becerisi, tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi ve tarihsel empati becerisi olmak üzere yedi alan becerisine yer verilmiştir. Bu beceriler programda kazanım tablosu üzerinde ünite veya kazanımlarla ilişkilendirilmemiştir. 2024 TDÖP’nda ise beceriler ünitelerle ilişkilendirilmiş ve öğrenme-öğretme uygulamaları boyutunda nasıl kazandırılacağına ilişkin önerilere yer verilmiştir. 2024 TDÖP’nda ünitelerle en fazla ilişkilendirilen beceri kanıt dayalı sorgulama ve araştırma (10) becerisi olup bunu zamanı algılama ve kronolojik düşünme (5), değişim ve sürekliliği algılama (4), tarihsel empati (4), mekânsal düşünme (1), sosyal katılım (1) ve tarihsel sorun analizi ve karar verme (1) becerileri izlemektedir.

5.3. Eğilimler

Eğilimlere ilk defa TYMM öğretim programlarında ayrı bir kategori olarak yer verilmiştir. Ortak Metinde eğilim; “kişinin sahip olduğu becerileri gerekli durumlarda niyet, duyarlılık, isteklilik ve değerlendirme öğeleri doğrultusunda nasıl kullandığı ile ilgili zihinsel örüntüler” (MEB, 2024a: 20) olarak tanımlanmıştır. Becerilerin eyleme dönüştürülmesinde ihtiyaç duyulan yatkınlık anlamına da gelen eğilimler, öğrenilebilen ve geliştirilebilen zihinsel örüntüleridir. Modelde benlik eğilimleri, sosyal eğilimler ve entelektüel eğilimler olmak üzere üç türlü eğilime yer verilmiştir. Benlik eğilimleri; “kişinin içsel özelliklerini ve kişiliğini sergileyeceği becerilere yansıtması” (MEB, 2024a: 21) anlamında olup; merak, bağımsızlık, azim ve kararlılık, kendine inanma (öz yeterlilik) ve kendine güvenme (öz güven) olmak üzere beş benlik eğilimine yer verilmiştir. Sosyal eğilimler “kişinin içsel özelliklerini ve kişiliğini sosyal bir ortam içerisinde sergileyeceği becerilere yansıtması” (MEB, 2024a: 32) anlamında olup, empati, sorumluluk, girişkenlik, güven ve oyunseverlik olmak üzere beş sosyal eğilim tanımlanmıştır. Entelektüel eğilimler ise “kişinin zihinsel ve düşünsel birikimlerini sergileyeceği becerilere yansıtması anlamına gelmektedir. Modelde uzmanlaşma, odaklanma, yaratıcılık, gerçeği arama, açık fikirlilik, analitik düşünme, sistematik olma, soru sorma, şüphe duyma, eleştirel bakma ve özgün düşünme olmak üzere on bir entelektüel eğilim tanımlanmıştır (MEB, 2024a: 21). 2024 TDÖP’nda yer verilen eğilimler ve ilişkilendirildikleri üniteler aşağıda tablo halinde (Tablo 9) gösterilmiştir.

Tablo 9. 2024 TDÖP’nda Ünitelere Göre Yer Verilen Eğilimler

Sınıf	Ünite	Eğilimler
9	1. Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	Empati, Odaklanma, Yaratıcılık, Analitik düşünme, Eleştirel bakma
	2. Eski Çağ Medeniyetleri	Merak, Empati, Analitik düşünme, Eleştirel bakma, Özgün düşünme
	3. Orta Çağ Medeniyetleri	Uzmanlaşma, Odaklanma, Gerçeği arama, Sistematik olma
	1.Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)	Merak, Kendine inanma (Öz yeterlilik), Analitik düşünme, Sistematik olma, Özgün düşünme

10	2.Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)		Merak, Kendine inanma (Öz yeterlilik), Sorumluluk, Yaratıcılık, Gerçeği arama, Analitik düşünme, Sistemati olma, Soru sorma, Eleştirel bakma
	3.Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)		Azım ve kararlılık, Kendine inanma (Öz yeterlilik), Empati, Uzmanlaşma, Odaklanma, Gerçeği arama, Sistemati olma, Eleştirel bakma
11	1.Değişen Dünyada Osmanlı Devleti (1683-1789)		Merak, Odaklanma
	2.Dönüşüm Sürecinde Osmanlı (1789- 1908)		Analitik düşünme, Soru sorma, Eleştirel bakma, Özgün düşünme
	3.Savaşlar Sarmalında Osmanlı (1908-1918)		Azım ve kararlılık, Empati, Uzmanlaşma, Odaklanma, Gerçeği arama, Sistemati olma, Özgün düşünme

Tablo 9 incelendiğinde ünitelerle en sık ilişkilendirilen eğilimlerin analitik düşünme (5), eleştirel bakma (5), odaklanma (5) ve sistemati olma (5) eğilimleri olduğu; bunları sırasıyla empati (4), gerçeği arama (4), merak (4), özgün düşünme (4), kendine inanma (öz yeterlilik) (3), uzmanlaşma (3), azım ve kararlılık (2), soru sorma (2), yaratıcılık (2) ve sorumluluk (1) eğilimlerinin izlediği anlaşılmaktadır.

5.4. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri

2017 TDÖP'nda sosyal duygusal öğrenme becerileri başlıklı bir beceri kategorisi yer almamaktadır. Ancak bu öğretim programında yeterlilikle ilgili yer verilen bilgi, beceri ve tutumlardan bazılarının 2024 TDÖP'nda yer alan sosyal duygusal öğrenme becerileriyle benzerlik taşıdığı söylenebilir (MEB, 2017: 11-12). TYMM'de öğrencilerin okul içi ve okul dışı hayatlarında başarılı olmaları için onları destekleyecek bir yeterlik kümesi olarak ele alınan sosyal-duygusal öğrenme becerileri öğretim programında yer alan diğer becerilerin gelişimini destekleyen bir beceri seti olarak işlev görmektedir. Sosyal-duygusal öğrenme becerilerine modelde benlik becerileri, sosyal yaşam becerileri ve ortak/birleşik beceriler olmak üzere üç bileşenli beceri seti olarak yer verilmiştir (MEB, 2024a: 51). Bu becerilerden benlik becerileri, kişinin ihtiyacı olan kişisel kaynakları geliştirerek kullanabilmesi anlamına gelmekte olup kendini tanıma (öz farkındalık becerisi), kendini düzenleme (öz düzenleme becerisi) ve kendine uyarılma (öz yansıtma becerisi) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Sosyal yaşam becerileri, kişinin toplumsal hayata etkin olarak katılabilmek ve günlük hayatta karşılaştığı problemlerin üstesinden gelebilmek için kullandığı beceriler anlamında olup iletişim, iş birliği ve sosyal farkındalık olmak üzere üç sosyal yaşam becerisine yer verilmiştir. Ortak/birleşik beceriler ise benlik becerileri ve sosyal yaşam becerilerinin kesişim noktasında bulunup, ikisi birlikte sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin yapısını oluşturmaktadır. Bu beceriler sayesinde birey, becerilerin hem kişisel hem de toplumsal yönünden beslenmektedir. Öğretim programlarında uyum, esneklik ve sorumlu karar verme olmak üzere üç ortak/ birleşik beceri tanımlanmıştır (MEB, 2024a: 51-52). 2024 TDÖP'nda yer verilen sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile ilişkilendirildikleri üniteler aşağıda tablo halinde (Tablo 10) gösterilmiştir.

Tablo 10. 2024 TDÖP'nda Yer Verilen Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri ve İlişkilendirildikleri Üniteler.

Sınıf	Ünite	Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri
9	1.Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	Kendini düzenleme (Öz düzenleme), İş birliği, Sorumlu karar verme
	2.Eski Çağ Medeniyetleri	Kendini düzenleme (Öz düzenleme), Kendine uyarılma (Öz yansıtma), İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Uyum, Esneklik, Sorumlu karar verme
	3.Orta Çağ Medeniyetleri	İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Sorumlu karar verme

10	1.Türkistan'dan Türkiye'ye (1040-1299)	Kendini tanıma (Öz farkındalık), Kendini düzenleme (Öz düzenleme), İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Sorumlu karar verme
	2.Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)	Kendini düzenleme (Öz düzenleme), İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Uyum, Sorumlu karar verme
	3.Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)	Kendini düzenleme (Öz düzenleme), İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Esneklik, Sorumlu karar verme
11	1.Değişen Dünyada Osmanlı Devleti (1683-1789)	İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Sorumlu karar verme
	2.Dönüşüm Sürecinde Osmanlı (1789-1908)	Kendini düzenleme (Öz düzenleme), İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Esneklik, Sorumlu karar verme
	3.Savaşlar Sarmalında Osmanlı (1908-1918)	Kendini düzenleme (Öz düzenleme), Kendine uyarılma (Öz yansıtma), İletişim, İş birliği, Sosyal farkındalık, Uyum, Sorumlu karar verme

Tablo 10'da da görüldüğü gibi 2024 TDÖP'nda her ünite o ünite kapsamında öğrencilere kazandırılması öngörülen sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile ilişkilendirme yapılmıştır. Ders kapsamında ünitelerle en fazla ilişkilendirilen sosyal-duygusal öğrenme becerileri İş birliği (9) ve sorumlu karar verme (9) olup, bunları sırasıyla iletişim (8), sosyal farkındalık (8), kendini düzenleme (öz düzenleme) (7), esneklik (3), uyum (3), kendine uyarılma (öz yansıtma) (2) ve kendini tanıma (öz farkındalık) (1) becerileri izlemektedir.

5.5. Okuryazarlık becerileri

2017 TDÖP'nda "okuryazarlık becerileri" şeklinde ayrı bir beceri kategorisine yer verilmemiştir. Ancak bu öğretim programında yer verilen yeterliliklerden olan bilim ve teknoloji yeterliliğinin TYMM'deki okuryazarlık becerilerinden bilgi okuryazarlığı; dijital yeterliliğin dijital okuryazarlık ve veri okuryazarlığı; kültürel farkındalık ve ifade yeterliliğinin kültür okuryazarlığı ve sanat okuryazarlığı; sosyal yeterliliğin ise vatandaşlık okuryazarlığı ile belli ölçüde örtüştüğü söylenebilir (MEB, 2018: 6-7; MEB 2024a: 92-100). TYMM'de sistem okuryazarlığı ve okuryazarlık becerilerine önemli yer ayrılmıştır. Ortak Metinde sistem düşüncesine vurgu yapılmış ve okuryazarlığın bireylerin karmaşık sistemleri anlama ve bu sistemler arasındaki ilişkileri görebilme yeteneği anlamına geldiği ifade edilmiştir (MEB, 2024a: 55). Modelde bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı ve sanat okuryazarlığı olmak üzere dokuz okuryazarlık becerisine yer verilmiştir. Modelde okuryazarlık becerilerine ait süreç bileşenleri farkındalık, işlevsellik ve eylemsellik olmak üzere üç düzeyde kurgulanmıştır (MEB, 2024a: 57). 2024 TDÖP'nda okuryazarlık becerileri ünitelerle ilişkilendirilmiştir. Aşağıda üniteler bazında yer verilen okuryazarlık becerileri tablo halinde (Tablo 11) gösterilmiştir.

Tablo 11. 2024 TDÖP'nda Ünitelere Göre Yer Verilen Okuryazarlık Becerileri

Sınıf	Ünite	Okuryazarlık Becerileri
9	1.Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	Bilgi okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık
	2.Eski Çağ Medeniyetleri	Bilgi okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık, Görsel okuryazarlık, Sanat okuryazarlığı
	3.Orta Çağ Medeniyetleri	Dijital okuryazarlık, Kültür okuryazarlığı, Sanat okuryazarlığı
10	1.Türkistan'dan Türkiye'ye (1040-1299)	Bilgi okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık, Kültür okuryazarlığı, Sanat okuryazarlığı
	2.Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)	Bilgi okuryazarlığı, Sanat okuryazarlığı
	3.Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)	Bilgi okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık, Kültür okuryazarlığı, Sanat okuryazarlığı

11	1.Değişen Dünyada Osmanlı Devleti (1683-1789)	Veri okuryazarlığı, Sürdürülebilirlik okuryazarlığı, Sanat okuryazarlığı
	2.Dönüşüm Sürecinde Osmanlı (1789-1908)	Bilgi okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık, Finansal okuryazarlık, Vatandaşlık okuryazarlığı, Veri okuryazarlığı, Sürdürülebilirlik okuryazarlığı
	3.Savaşlar Sarmalında Osmanlı (1908-1918)	Bilgi okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık, Kültür okuryazarlığı

Tablo 11’de de görüldüğü gibi 2024 TDÖP’nda TYMM Ortak Metninde yer alan dokuz okuryazarlık becerisinin tamamına yer verilmiş ve program içeriği ile üniteler bazında ilişkilendirilmiştir. Programda en fazla ilişkilendirilen okuryazarlık becerisi bilgi okuryazarlığı (7) ile dijital okuryazarlık (7) becerileri olup bunları sırasıyla sanat okuryazarlığı (6), kültür okuryazarlığı (4), sürdürülebilirlik okuryazarlığı (2), veri okuryazarlığı (2), finansal okuryazarlık (1), görsel okuryazarlık (1) ve vatandaşlık okuryazarlığı (1) izlemektedir.

6. Kavram Öğretimi

2017 TDÖP’nda “programın temel felsefesi ve genel amaçları” başlığı altında programın, ünitelerin içeriğini oluşturan konuları ilgili kavramlarla beraber öğretmeyi hedefleyen bir program olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde ayrıca öğretim programında her bir üniteye geçen temel kavram, olgu ve genellemelerin ön plana çıkarıldığı, tarihi olayların sağlıklı bir şekilde öğrenilebilmesi için her bir olayla ilgili temel kavram, olgu ve genellemeler arasındaki ilişkinin öğrenciler tarafından anlaşılmasının gereğine vurgu yapılmıştır (MEB, 2018: 2). Öğretim programında, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar içerisinde de kavram öğretimiyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalarda genel olarak Tarih derslerinde anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için kavramların öğretilmesinin önemi vurgulanmıştır (MEB 2018: 17). Ancak bu öğretim programında öğretilmesi gereken kavramların listesi ile kavram öğretimine yönelik açıklayıcı bilgilere yer verilmemiştir. 2024 TDÖP’nda kavram öğretimi vurgulanmış; öğretim programının içerik çerçevesinde her sınıf düzeyinde ve ünitelerle ilişkili olarak ayrı ayrı anahtar kavramlara yer verilmiştir. Öğretim programında ünitelere göre yer verilen anahtar kavramlar aşağıda tablo halinde (Tablo 12) gösterilmiştir.

Tablo 12. 2024 TDÖP’nda Ünitelere Göre Yer Verilen Anahtar Kavramlar

Sınıf	Ünite	Anahtar Kavramlar
9	1.Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	Arşiv, Dijitalleşme, Geçmiş, Kanıt, Olay, Olgu, Tarih, Tarihiç, Tarihsel Bilgi, Tarihsel Zaman, Yapay Zekâ
	2.Eski Çağ Medeniyetleri	Artı Ürün, Kağan, Konargöçer, Kurultay, Medeniyet, Onlu Sistem, Piramit, Saban, Senato, Töre, Yazıt, Ziggurat
	3.Orta Çağ Medeniyetleri	Divan, Feodalite, Hicret, Hilafet, Kale, Kervan, Kervansaray, Mevali, Skolastik Düşünce
10	1.Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)	Ahilik, Fetih, Fütüvvet, Gaza, Haçlı, Medrese, Örf, Sultan, Şifahane, Tekke, Türkiye
	2.Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)	Devşirme Sistemi, İrfan, İskân, İstimalet, Kapıkulu, Rumeli Türklüğü, Tımar, Vakıf
	3.Cihan Devleti (1453-1683)	Celâli, Cihanşumul, İslahat, İsyân, Koloni, Rasathane, Sömürgecilik, Vezir
11	1.Değişen Dünyada Osmanlı Devleti (1683-1789)	Barok, Devrim, Hendesehane, Matbaa, Rokoko, Sanayileşme, Sefaret
	2.Dönüşüm Sürecinde Osmanlı (1789-1908)	Azınlık, Cumhuriyetçilik, İhtilal, Kapitalizm, Komünizm, Liberalizm, Meşrutiyet, Milliyetçilik, Panslavizm, Sosyalizm

3.Savaşlar Sarmalında Osmanlı Bloklaşma, Darbe, Fırka, Göç, Komita, Muhacir, Mütareke, (1908-1918) Müttefik, Salgın

Tablo 12’de de görüldüğü gibi 2024 TDÖP’nin içerik çerçevesinde her ünite ile ilişkili olarak ilgili üniteye yer alan konularla ilgili temel tarihsel kavramlara “anahtar kavramlar” başlığı altında yer verilmiştir. Bu çerçevede 9. sınıfın ilk ünitesinde on bir, ikinci ünitesinde on iki, üçüncü ünitesinde dokuz; 10. sınıfın ilk ünitesinde on bir, ikinci ünitesinde sekiz, üçüncü ünitesinde sekiz; 11. sınıfın ilk ünitesinde yedi, ikinci ünitesinde on, üçüncü ünitesinde ise dokuz anahtar kavrama yer verilmiştir.

7. Ölçme ve Değerlendirme/ Öğrenme Kanıtları

2017 TDÖP’nda ölçme ve değerlendirme ile ilgili açıklamalara “öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme yaklaşımı” başlığı altında yer verilmiştir. Bu bölümde yedi madde halinde ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yön veren ilkeler sıralanmıştır (MEB, 2018: 5-8). 2024 TYMM Ortak Metninde ölçme ve değerlendirmeye ilişkin hususlara “öğrenme kanıtları (ölçme ve değerlendirme)” başlığı altında yer verilmiştir. Bu başlık altında genel açıklamaların yanı sıra öğretmenlere yönelik olarak ölçme ve değerlendirme sürecinde göz önünde bulundurulması gereken hususlara on iki madde halinde yer verilmiştir (MEB, 2024a: 60). 2017 TDÖP ile 2024 TYMM Ortak Metin ve 2024 TDÖP’nda ölçme ve değerlendirme ile ilgili bölümlerin içerik analizine tabi tutulması sonucunda öğretim programlarının ölçme ve değerlendirmeye ilişkin temel anlayışlarını yansıtan unsurlar çıkarılmış ve aşağıda tablo halinde (Tablo 13) karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 13. 2017 Tarih Programı ile Ortak Metin ve 2024 Tarih Programında Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Özellikler

2017 TDÖP	TYMM ve 2024 TDÖP
Çeşitlilik/ Çok odaklılık/ Süreç odaklı	Sürekli/ süreç odaklı
Esneklik	
Kazanım ve açıklamaların sınırlarını esas alan	Öğrenme çıktılarını süreç bileşenlerini yoklayacak şekilde aşamalı
Teknik ve standartlara uygunluk	
Bireysel farklılıkları dikkate alan/ esnek	Yetenek, ihtiyaç ve özel gereksinimleri dikkate alan/ esnek
Sadece bilişsel ölçümlere dayalı olmayan	Çok yönlü değerlendirmeye imkân tanıyan
Öğretmen ve öğrencilerin aktif katılımı	Öğretim sürecinin bir parçası ve tamamlayıcısı
	Bilgi ve beceri düzeyleri, öğrenme eksikleri ve eğilimlerini tespit etmeye yönelik
	Beceri odaklı
	Motive edici, açık, anlaşılır ve etkili geri bildirim
	Geliştirici/ biçimlendirici
	Dijital teknolojilerin/ elektronik platformların işe koşulduğu
	Öz değerlendirme
	Sınıf ortamına uygun performans değerlendirmesi
	Akran değerlendirmesi
	Sonuçların paydaşlara raporlanması
	Açık, şeffaf, anlaşılır raporlama
	Öğrenciden alınan geri bildirimlerin ders tasarımına yansıtıldığı
	Açık ve şeffaf kriterler, adil uygulama süreci

Kaynak: MEB, 2018: 7-8; MEB, 2024a: 59-61.

2017 TDÖP'ndeki ölçme değerlendirme yaklaşımları ile TYMM Ortak Metni ve 2024 TDÖP'ndeki öğrenme kanıtları başlıkları karşılaştırıldığında her iki öğretim programında da süreç odaklı, çoklu, esnek ve katılımcı bir ölçme ve değerlendirme modelinin benimsendiği ve önerildiği söylenebilir. Ancak 2024 TDÖP'ndeki en önemli yenilik ölçme ve değerlendirme önerilerine program tablosunda her üniteye ayrı ayrı olmak üzere "öğrenme kanıtları" başlığı altında yer verilmiş olmasıdır. Örneğin öğretim programında 11. sınıf "Savaşlar Sarmalı Osmanlı (1908-1918)" başlıklı ünitenin "öğrenme kanıtları" bölümünde; "Bu üniteye öğrenme çıktıları; tarihsel akış şeması ve performans görevleri ile değerlendirilebilir. 1908-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde meydana gelen siyasi ve askerî gelişmelerin sonuçlarını değerlendirmeye yönelik hazırlanan tarihsel akış şeması kontrol listesi veya dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilebilir. Öğrencilere dönemin muhabiri bakışıyla kitlesel göç ve salgınların Osmanlı devlet ve toplum hayatına etkilerine ilişkin özgün gazete haber-yorum köşesi hazırlamaya yönelik performans görevi verilebilir..." (MEB, 2024b: 63) şeklinde oldukça ayrıntılı bir öneriler listesi sunulmuştur. Yine ayrıca öğretim programının "ek" bölümünde çağdaş ölçme değerlendirme araçlarından olan Tarihsel Empati Formu, Tarihsel Kaynak/ Kanıt Analiz Formu, Değişim ve Süreklilik Formu, Bildiklerim, Merak Ettiklerim, Öğrendiklerim ve Hissettiklerim Formu, Tarihsel Bakış Açısı Formu gibi form örneklerine yer verilmiştir. Dolayısıyla ölçme ve değerlendirme önerilerine program tasarımında yer verilmiş olmasıyla ve konuyla ilgili form örneklerine yer verilmesiyle öğretim programında öngörülen çağdaş ölçme ve değerlendirme tekniklerinin uygulanmasının daha önceki öğretim programlarında olduğu gibi uygulayıcıların inisiyatifine ve tesadüflere bırakılmasının önüne geçilmek istenmiştir.

8. 2024 TDÖP'nda İlk Defa Yer Verilen Unsurlar

Genelde TYMM, özel olarak ise 2024 TDÖP'da kendinden önce uygulanan öğretim programlarında yer verilmeyen pek çok yeni unsura yer verilmiştir. Başta öğretim programı içerisinde önemli bir ağırlığa sahip olan beceri eğitimi kapsamındaki yenilikler olmak üzere getirilen yeniliklerin önemli bir bölümü yukarıda ilgili başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlık altında ise daha önceki programlarda yer verilmeyen ilişkilendirmeler, farklılaştırma ve okul temelli planlama unsurları ayrı alt başlıklar altında ele alınarak incelenmiştir.

8.1. İlişkilendirmeler

2017 TDÖP'nda herhangi bir ilişkilendirmeye yer verilmemiştir. 2024 TYMM Ortak Metninde disiplinler arası ilişkilendirmeler ve beceriler arası ilişkilendirme olmak üzere iki türlü ilişkilendirmeye yer verilmiştir. Aşağıda ayrı alt başlıklar altında bu ilişkilendirme türlerinin ne anlama geldiği kısaca açıklanmış ve 2024 TDÖP'na yansımaları şekli incelenmiştir.

8.1.1. Disiplinler arası ilişkilendirmeler

TYMM öğretim programlarında disiplinler arası ilişkilendirme ile öğrencilere farklı disiplinlerin konu alanları arasında bağlantılar kurma, çoklu bakış açıları geliştirme ve karmaşık problemlere çözümler bulma becerileri kazandırılması amaçlanmıştır. 2024 TDÖP'nda farklı sınıf düzeyleri ve üniteler kapsamındaki konularla ilişkileri ölçüsünde coğrafya, sosyoloji, felsefe, din kültürü ve ahlak bilgisi, uluslararası ilişkiler, Türk dili ve edebiyatı, biyoloji, görsel sanatlar ve tasarım, hukuk, matematik ve sanat tarihi disiplinleriyle ilişkilendirme yapılmıştır. Öğretim programının incelenmesinden ünitelerle en çok ilişkilendirilen disiplinin coğrafya (9) ve sosyoloji (9) olduğu; bunları sırasıyla felsefe (5), din

kültürü ve ahlak bilgisi (3), uluslararası ilişkiler (3), Türk dili ve edebiyatı (2), biyoloji (1), görsel sanatlar ve tasarım (1), hukuk (1), matematik (1) ve sanat tarihi (1) disiplinlerinin izlediği anlaşılmaktadır.

8.1.2. Beceriler arası ilişkilendirmeler

2024 TYMM’de beceriler arası ilişkilendirme ile beceri geliştirme sürecinde kullanılan kavramsal beceri, alan becerisi ve bu becerilere ait bütünleşik beceriler ile aynı disiplinin diğer alan becerileri ve bütünleşik becerileri ilişkilendirilmiştir. Böylece öğrenme çıktılarında doğrudan yer verilmeyen bu beceriler sürece dâhil edilerek üst düzey düşünme becerilerinin de gelişimi desteklenmiştir (MEB, 2024a: 59). Dolayısıyla 2024 TDÖP’nda öğrenme çıktılarında doğrudan yer verilmeyen beceriler öğrenme öğretme yaşantılarında ilişkilendirme yapılmak suretiyle sürece dahil edilmiştir. 2024 TDÖP’nda her ünite de beceriler arası ilişkilendirmeye yer verilmiştir. Bu çerçevede öğretim programının “beceriler arası ilişkiler” boyutunda sosyal bilimler alan becerilerinden olan kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerisi, zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi, coğrafi sorgulama becerisi, harita becerisi, mekânsal düşünme becerisi, felsefi muhakeme becerisi, tablo, grafik, şekil ve/veya diyagram becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ve eleştirel sosyolojik düşünme becerisi veya bu becerilerin bütünleşik becerileri ile sosyal-duygusal öğrenme becerilerinden karar verme, karşılaştırma, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerine farklı sıklıkta bir arada yer verilmiştir.

8.2. Farklılaştırma

TYMM öğretim programlarında farklılaştırılmış öğretime ilk defa yer verilmiştir. Öğretim programlarında “zenginleştirme” ve “destekleme” olmak üzere iki ana farklılaştırma stratejisine yer verilmiştir. Öğretim programlarında akranlarına göre daha ileri düzeyde olan öğrenciler için tasarlanan bir strateji olarak yer verilen “zenginleştirme” ile bu öğrencilere genişletilmiş ve derinlemesine öğrenme fırsatları sağlanarak bilgi ve becerilerini mümkün olan en üst düzeyde geliştirilmesi amaçlanmıştır. Zenginleştirme ile program sınıf düzeyine göre daha ileride olan öğrencilere yönelik olarak içerik, süreç ve ürün boyutunda zenginleştirilmiştir (MEB, 2024a: 67). Öğretim programlarında yer verilen farklılaştırılmış öğretimin “destekleme” boyutunda ise öğrenme sürecinde daha fazla zaman ve tekrara ihtiyaç duyan öğrenciler için içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamında uygun uyarlamalar gerçekleştirilmiştir. Böylece bu öğrencilerin desteklenerek bireysel ihtiyaçlarına ve öğrenme hızlarına uygun bir şekilde öğrenmelerine katkı sunulması amaçlanmıştır (MEB, 2024a: 69). TYMM öğretim programları ortak metin kitapçığında zenginleştirme ve destekleme ile ilgili olarak tablolar halinde içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı olmak üzere dört boyutta öğrenme için evrensel tasarım ilkeleri ile bireyselleştirme öğelerinden oluşan önerilere yer verilmiştir. 2024 TDÖP’nda da Ortak Metinde yer alan açıklamalara paralel bilgilere yer verilmiştir. Öğretim programında ayrıca her ünite düzeyinde “öğrenme-öğretme uygulamaları” basamağından sonra gelmek üzere “farklılaştırma” başlığı altında zenginleştirme ve destekleme faaliyetleri kapsamında uygulanabilecek etkinlik önerilerine yer verilmiştir. Böylece farklılaştırılmış eğitimin göz ardı edilmeyerek uygulamaya geçirilmesi kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

8.3. Okul Temelli Planlama

TYMM’de zümre öğretmenler kurulunda kararlaştırılmış olmak kaydıyla dersle ilgili olarak gerçekleştirilecek etkinlikler için ders saati süresi ayrılmış ve bu ders saatleri öğretim

programlarında “okul temelli planlama” olarak ifade edilmiştir. Öğretim programlarının tamamlayıcısı ve destekleyicisi olarak tasarlanan okul temelli planlamayla öğretmenlere belli ölçüde de olsa özerklik tanınmıştır (MEB, 2024a: 70). Okul Temelli Planlama için her sınıf düzeyinde birinci ve ikinci yarıyillarda 2’şer ders saati olmak üzere 4’er ders saati ayrılmıştır. Bu da her yarıyıldaki Tarih dersi için ayrılan toplam 72 ders saatinin 4 saatinin (%4) okul temelli planlama faaliyetlerine ayrılması anlamına gelmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

2024 TDÖP’ünü programın temel unsurları boyutuyla kendisinden önce uygulanan 2017 TDÖP ile karşılaştırmalı olarak incelemeyi ve değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada 2024 TDÖP’nün tematik ve kronolojik bir yaklaşımla disiplinlerarası bir yapıda, beceri temelli, aktif öğrenmeye uygun olarak öğrenci merkezli bir bakış açısıyla tasarlandığı; program içeriğinde siyasi tarih konularının yanı sıra sosyal, ekonomik ve kültürel tarih konularına da yer verildiği belirlenmiştir. Öğretim programında ayrıca programın bilgi, beceri ve değerlerle donanmış tarih okuyazarı bireyler yetiştirme amacına yönelik olarak hazırlandığı ve ilk defa dijital teknolojilerin tarih araştırmalarında ve öğretiminde kullanılması anlamında “dijital tarih” kavramına da yer verildiği anlaşılmıştır. “Dijital tarih” ve “tarih okuyazarlığı” gibi kavramlara yer verilmemiş olsa da esasen 2017 TDÖP’de de programın temel yaklaşımıyla ilgili olarak yukarıda belirtilen özelliklere benzer ifadeler yer verilmiştir. Dolayısıyla genel olarak her iki öğretim programında da açıkça belirtilmese de yapılandırmacı öğrenme anlayışını esas alındığı söylenebilir. İki program arasındaki temel fark 2017 TDÖP’de programın temel yaklaşımına ilişkin olarak yer verilen açıklamaların önemli bir bölümünün programa yansıtılmayarak söylem düzeyinde kalmış olması; buna karşılık 2024 TDÖP’nün belirtilen program özelliklerinin program tasarımına yansıtılmış olmasıdır. Literatürde 2017 TDÖP’nün değerlendirildiği bazı araştırmalarda da programın ezberci anlayıştan uzak (Aydın, 2018: 46) ve genel felsefesi ve amaçlarıyla ilgili bölümlerde yer verilen bilgilerin mantıklı ve tutarlı olduğu (Şimşek, 2017: 158) sonuçlarına ulaşılmıştır.

2017 TDÖP’de on üç, 2024 TDÖP’nde ise on beş özel amaca yer verilmiştir. 2024 TDÖP’nde yer verilen özel amaçlardan üçü 2017, sekizi ise 2007 TDÖP’nde yer alan özel amaçlardan olduğu gibi veya biraz değiştirilerek alınmıştır. 2017 TDÖP’nde yer verilen amaçlardan altısı öğrencilerde tarihsel düşünme ve tarihçilik becerileri geliştirmeye yönelik iken 2024 TDÖP’nde bu türden özel amaç sayısı yedidir. Özel amaçlar yerellik, ulusallık ve evrensellik dengesi açısından karşılaştırıldığında 2017 TDÖP’de altı amaçta evrenselliğe, sekiz amaçta ulusallığa, bir amaçta ise yerel tarihe vurgu yapıldığı; buna karşılık 2024 TDÖP’de iki amaçta evrenselliğe, dört amaçta ulusallığa vurgu yapıldığı, yerel tarihe ise hiç vurgu yapılmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla 2024 TDÖP’nde özel amaçlar boyutuyla ulusal tarihin daha fazla ön planda tutulduğu, yerel ve evrensel tarihe ilişkin amaçların ise görece geri plana itilmiş olduğu söylenebilir. Özel amaçlar bilgi, beceri ve değer dengesi bakımından kıyaslandığında ise 2017 TDÖP’de dokuz amacın bilgi, altı amacın beceri, dört amacın ise değer kazandırmaya yönelik olduğu; buna karşılık 2024 TDÖP’nde sadece bir amacın bilgi düzeyinde olduğu, on bir amacın beceri kazandırmaya, üç amacın ise değer kazandırmaya yönelik olduğu anlaşılmıştır. Bu durumda 2024 TDÖP’nde beceri kazandırma daha çok ön planda tutulmakla birlikte değer öğretimine de önem verildiği söylenebilir. 2017 TDÖP’de yer verilen amaçların on tanesi disiplin içi, üç tanesi ise disiplin dışı amaçlardan oluşurken, 2024 TDÖP’nde disiplin içi amaçların sayısı on bir, disiplin dışı amaç sayısı ise beştir. Bu durum 2024 TDÖP’nün beceri temelli program olduğunu ortaya koyan başka bir göstergedir. 2024

TDÖP’nda daha önceki öğretim programlarında yer verilmeyen değişim ve süreklilik, tarih araştırma ve öğretiminde dijital teknolojiyi kullanabilme becerileri ve ders dışında tarih öğrenmeye istekli olma ile ilgili amaçlara ilk defa yer verilmiştir. Bu konular günümüzde tarih öğretiminde ihtiyaç duyulan hususlar olup, öğretim programına eklenmesiyle daha önceki programların önemli bir eksikliği giderilmiştir. Literatürde 2017 TDÖP ile ilgili olarak yapılan bazı araştırmalarda programda yer verilen amaçların genel olarak tarih eğitimi açısından çağdaş ve yerinde olduğu (Şimşek, 2017: 158), özel amaçlar içerisinde değerlere vurgunun yetersiz olduğu (Erkan ve Çoban, 2018: 785) sonuçlarına ulaşılmıştır. 2024 programıyla ilgili çalışmalarda da programda bilgi odaklı tarih öğretimi yerine beceri temelli tarih öğretiminin hedeflendiği (Kaçmaz ve Toptaş, 2025: 1617), 2024 programındaki özel amaçların tarih eğitimi açısından daha kapsayıcı, analitik düşünmeyi gerektiren ve hayata dönük uygulamalarla kalıcı öğrenmeyi destekleyici olduğu ve yapılandırmacı anlayışı yansıttığı (Ocak ve Tunç Toptaş 2025: 83) sonuçlarına ulaşılmıştır. 2017 TDÖP’nda 9. sınıf konuları tarih ve tarih yazıcılığı ile başlayıp, tarih öncesi dönemlerden Büyük Selçuklu Devleti’nin yıkılmasına kadar; 2024 TDÖP’da ise Büyük Selçuklu Devleti’nin kurulmasına (1040) kadar olan dönemi kapsamaktadır. 10. sınıf konuları 2017 TDÖP’da Türkiye Selçukluları tarihi ve Osmanlı tarihinin kuruluş ve yükselme dönemlerini (1595 yılına kadar) kapsarken; 2024 TDÖP’nda 1040-1299 yılları arasındaki siyasi, sosyal, kültürel tarih ve uygarlık ile ilgili konuları ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan gerileme dönemine (1683) kadar olan dönemini kapsamaktadır. 11. sınıfta 2017 TDÖP 1595 yılından 1914 yılına, yani Birinci Dünya Savaşı’nın öncesine kadar olan dönemi kapsarken, 2024 TDÖP ise 1683 yılından 1918 yılına kadar, yani Birinci Dünya savaşının sonuna kadar olan dönemi kapsamaktadır. Buna bağlı olarak 2018 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı Birinci Dünya Savaşı konusunu kapsayacak şekilde düzenlenmişken 2024 T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında siyasi tarih konuları Millî Mücadelenin başlangıcı ile başlatılmaktadır (MEB, 2018b; MEB, 2024c). Osmanlı Devleti’nin fiilen Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar varlığını sürdürdüğü göz önüne alındığında Birinci Dünya Savaşı ile ilgili konuya Osmanlı tarihi ile ilgili ünitelerin kapsamında yer verilmesinin doğru ve yerinde bir uygulama olduğu söylenebilir. Her iki öğretim programında ele alınan dönemler siyasi tarihin yanında sosyal, kültürel, ekonomik vb. açılardan da ele alınmış ve genellikle bu boyutlar tematik bir yaklaşımla geçmişten günümüze değişim ve sürekliliği ortaya koyacak şekilde tasarlanmıştır. 2024 TDÖP’nda gerek siyasi-sosyal-kültürel tarih konularının gerekse Avrupa tarihi ile ilgili konuların program içeriğinde daha başarılı bir şekilde bütünleştirildiği söylenebilir.

2017 TDÖP’nda 10. ve 11. sınıf konularının neredeyse tamamen Osmanlı tarihi ile ilgili konulara ayrılması bu programla ilgili kimi çalışmalarda eleştiri konusu edilmiştir (Şimşek, 2017: 160; Yıldırım, 2018: 1012). 2024 TDÖP’nda 9. sınıf konuları 1040 yılına çekilerek önceki programda 9. sınıf içeriğinde yer verilen Büyük Selçuklu Devleti ile ilgili konu 10. sınıfa aktarılmıştır. Böylece bu sınıf düzeyinde Osmanlı öncesi döneme ayrılan yer artırılırken Osmanlı tarihi ile ilgili konulara ayrılan yer de bir miktar azaltılmıştır. Yine 2017 TDÖP’nu inceleyen bazı çalışmalarda bu öğretim programında siyasi ve askeri tarihten çok ekonomik, sosyal ve kültürel faktörleri anlamaya ve yorumlamaya yönelik olarak düzenlenmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aydın, 2018a: 46; Özçelik Çelebi, 2022: 66). 2024 TDÖP’nda bu özellik daha da geliştirilmiş ve konu içeriğinde daha başarılı bir şekilde bütünleştirilmiştir. Kaçmaz ve Toptaş (2025: 1618) 2024 TDÖP’nu inceledikleri çalışmalarında bu öğretim programında Eskiçağ tarihi ile ilgili konulara daha kapsamlı ve tek bir ünite kapsamında yer verilmesinin konuların daha kolay ve bütüncül bir çerçevede değerlendirilmesine olanak tanıdığı sonucuna

ulaşmıştır. Araştırmada ayrıca 2024 TDÖP’nda sadece siyasi-askeri tarih konularına değil, sosyal tarih konularına da yer verildiği, afetler, salgınlar ve göç gibi sosyal hayatı doğrudan etkileyen olaylarla ilgili konulara yer verildiği, milli tarihin yanında evrensel tarih ve medeniyetin ortak mirasına da daha geniş bir açıdan yaklaşıldığı; özellikle yerel tarih ve kültürel mirasın öğrenme süreçlerine dahil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ocak ve Tunç Toptaş (2025: 84) ise çalışmalarında 2024 TDÖP’nın süreç bileşenlerinin sayıca fazla olmasının program içeriğini yoğun hale getirdiği, bu durumun öğretmenler açısından zaman sorununa, öğrenciler açısından ise aşırı bilgi yüküne yol açabileceğine dikkat çekilmiştir. 2017 TDÖP’nda adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere on kök değere yer verilmiştir. Ancak bu değerlerin program tablosu üzerinde konu ve kazanımlarla ilişkisi kurulmamış sadece derslerde değerlerin kazandırılmasına yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur. Dolayısıyla programda hangi değerlerin hangi konu kapsamında ne zaman hangi yöntem ve tekniklerle kazandırılacağına dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu durum konuyla ilgili yapılan pek çok araştırmada da programın önemli bir eksikliği olarak görülmüş ve eleştirilmiştir (Özdemir, 2017: 255; Şimşek, 2017: 160; Yıldırım, 2017: 569; Yıldırım, 2018: 1013-1014). Konuyla ilgili bazı araştırmalarda da 2017 programında yer verilen değerlerin yeterli olmadığı da belirtilerek programa yeni değerlerin eklenmesi önerilmiştir (Erkan ve Çoban, 2018: 785; Özçelik Çelebi, 2022: 66). 2024 TDÖP’nda Modelde yer verilen yirmi değerden on sekizine yer verilmiştir. Programda yer verilen değerler şunlardır: Adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik. Öğretim programında modelde yer alan dostluk ve sağlıklı yaşam değerlerine yer verilmemiştir. Bu öğretim programının değer eğitimiye yönelik en önemli özelliği her ünite kapsamında kazandırılacak değerlerin program tablosu üzerinde gösterilmesi ve ilgili ünitenin “öğrenme-öğretme süreçleri” ve “öğrenme-öğretme uygulamaları” gibi aşamalarında değerlerin kazandırılmasına yönelik olarak yapılması gerekenlerle ilgili açıklamalara yer verilmiş olmasıdır. Böylece 2017 TDÖP’nun önemli bir eksikliği olarak görülen husus bu öğretim programında giderilmiş, değer eğitimi öğretmenlerin kişisel yaklaşımlarına veya tesadüflere bırakılmayarak programa yedirilmiştir. Nitekim bu durum 2024 TDÖP ile ilgili çalışmalarda da tespit edilmiştir (Ocak ve Tunç Toptaş, 2025: 83). Öğretim programlarının önemli bir boyutunu oluşturan beceri eğitimi ile ilgili olarak Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) yer alan anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik ve kültürel farkındalık ve ifade olmak üzere sekiz anahtar yetkinliğe yer verilerek her biri kısaca açıklanmıştır. Programda ayrıca “Alana Özgü Yeterlilik ve Beceriler” başlığı altında da kronolojik düşünme becerisi, tarihsel kavrama becerisi, neden-sonuç kurma becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisi, tarihsel analiz ve yorum becerisi, tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi ile geçmişe geçmişteki insanların bakış açısıyla bakabilme (tarihsel empati) becerisine yer verilmiş ve her bir beceri kısaca açıklanmıştır. Ancak öğretim programında yer verilen bu yetkinlik ve becerilere program tasarımında yer verilmemiş yani ünite ve kazanımlarla ilişkilendirilmemiştir. Ayrıca becerilerin nasıl ve hangi yöntem ve tekniklerin kullanılarak kazandırılacağına ilişkin bilgi verilmemiş, bu nedenle de programda yer verilen bu yetkinliklerin öğrencilere kazandırılması temenni ve öğretmenlere yönelik tavsiyelerden ibaret kalmıştır. Nitekim bu durum 2017 TDÖP’nu inceleyen kimi araştırmalarda da tespit edilerek programın önemli eksikliği olarak ortaya konmuştur (Şimşek, 2017: 160; Yıldırım, 2018: 1014). Konuyla ilgili bazı araştırmalarda

da bu öğretim programında yer verilen yetkinlik ve beceriler yetersiz görülerek programa yeni yetkinlik ve becerilerin eklenmesi önerilmiştir (Özçelik Çelebi, 2022: 66).

TYMM'nin beceri boyutu çok geniş tutulmuş ve büyük ölçüde K-12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeline dayandırılmıştır. Öğretim programlarında alan becerileri, kavramsal beceriler, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri ve ayrıca beceriler arası ilişkilere yer verilmiştir. Bu modelin bir bileşeni olan 2024 TDÖP'nda da modele paralel olarak beceriler çerçevesi oldukça geniş tutulmuştur. Öğretim programında kavramsal beceriler kategorisinde; sorgulama, çözümlenme, karşılaştırma, özetleme, sentezleme ve tartışma; alan becerileri kategorisinde; kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerisi, zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, tarihsel empati becerisi, mekânsal düşünme becerisi, sosyal katılım becerisi ve tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisine, sosyal-duygusal öğrenme becerileri kategorisinde; işbirliği, sorumlu karar verme, iletişim, sosyal farkındalık, kendini düzenleme (öz düzenleme), esneklik, uyum, kendine uyarılma (öz yansıtma) ve kendini tanıma (öz farkındalık) becerilerine yer verilmiştir. Öğretim programında alan becerileri ile sosyal-duygusal öğrenme becerilerine "beceriler arası ilişkiler" boyutunda da yer verilmiştir. Öğretim programının bu boyutunda kanıta dayalı sorgulama ve araştırma becerisi, zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi, coğrafi sorgulama becerisi, harita becerisi, mekânsal düşünme becerisi, felsefi muhakeme becerisi, tablo, grafik, şekil ve/veya diyagram becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ve eleştirel sosyolojik düşünme becerisi veya bu becerilerin bütünleşik becerileri ile sosyal-duygusal öğrenme becerilerinden karar verme, karşılaştırma, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerine farklı sıklıkta ve bir arada yer verilmiştir.

2024 TDÖP'nda ayrı bir beceri kategorisi olarak okuryazarlık becerileri ile eğilimlere de ilk defa yer verilmiştir. Bu kapsamda öğretim programında TYMM Ortak Metninde yer verilen dokuz okuryazarlık becerisinin tamamına yer verilmiş ve program içeriği ile üniteler bazında ilişkilendirilmiştir. Bu beceriler bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, sanat okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık ve vatandaşlık okuryazarlığıdır. Öğretim programında şu eğilimlere yer verilmiştir: Analitik düşünme, eleştirel bakma, odaklanma, sistematik olma, empati, gerçeği arama, merak, özgün düşünme, kendine inanma (öz yeterlilik), uzmanlaşma, azim ve kararlılık, soru sorma, yaratıcılık ve sorumluluk. Bu öğretim programında (2024) Programın "Öğrenme-Öğretme Uygulamaları" basamağında beceri ve eğilimler öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleriyle bağlantılı olarak öğrenme-öğretme sürecine dahil edilmiş ve bu süreçte izlenecek yöntem ve teknikler ile etkinlik ve materyal önerilerine yer verilmiştir. Böylece bu programda daha önceki programlarda yer verilmeyen beceri kategorileri ve eğilimlere yer verilirken, kazandırılması öngörülen toplam beceri sayısı da artırılmıştır. Yine daha önceki öğretim programlarının önemli bir eksiği olarak görülen becerilerin konu ve kazanımlarla ilişkilendirilmemesi, hangi yöntem, teknik ve etkinliklerle kazandırılacağına belirtilmemesi gibi eksiklikler bu öğretim programında giderilmiştir. Gerek 2017 gerekse 2024 TDÖP'nda ölçme ve değerlendirme ile ilgili bilgilerin yer aldığı ayrı başlıklar bulunduğu ve bu başlıklar altında esnek, beceri ve süreç odaklı, aktif katılımlı, çoklu ölçme ve değerlendirme tekniklerinin kullanılması, geri dönüt verilmesi vb. çağdaş ölçme ve değerlendirme tekniklerinin önerildiği anlaşılmaktadır. TYMM öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme hem öğretimin bir parçası hem de öğretimi tamamlayan bir süreç olarak kabul edilmiş ve "öğrenme kanıtları" olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla 2017

TDÖP'ndaki ölçme değerlendirme yaklaşımları ve 2024 TDÖP'ndaki öğrenme kanıtları başlıkları karşılaştırıldığında her iki öğretim programında yalnızca sonuç değil süreç odaklı, çoklu, esnek ve katılımcı bir ölçme ve değerlendirme modelinin benimsendiği ve önerildiği söylenebilir. Ancak 2024 TDÖP'nun getirdiği en büyük yenilik ölçme ve değerlendirme önerilerine program tablosunda her üniteye ayrı ayrı olmak üzere "öğrenme kanıtları" başlığı altında yer verilmiş olmasıdır. Ayrıca programın ekler bölümünde alternatif ölçme ve değerlendirmede kullanılabilecek form örneklerine yer verilmiştir. 2017 TDÖP'nda ölçme ve değerlendirmeye program tablosu içinde yer verilmemesi ve bu nedenle de tavsiye niteliğinde kalması bu öğretim programıyla ilgili araştırmalarda da programın bir eksikliği olarak tespit edilmiştir (Yıldırım, 2018: 1014). 2017 TDÖP'nun bu eksikliği 2024 TDÖP'nda giderilmiş ve ölçme ve değerlendirme yöntem ve teknikleriyle ilgili öneri ve açıklamalara yer verilmek suretiyle daha işlevsel bir yapıda tasarlanmıştır. Nitekim bu husus konuyla ilgili olarak yapılan araştırma sonuçlarında da vurgulanmıştır (Kaçmaz ve Toptaş, 2025: 1618; Ocak ve Tunç Toptaş, 2025: 88-90). 2017 TDÖP'da kavram öğretimi ile ilgili ayrı bir başlık bulunmamakla birlikte programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar içerisinde öğretmenlerin derslerde temel kavramların öğretimine ilişkin uygulamalara önem vermeleri gerektiğinin altı çizilmiştir. 2024 TDÖP'nda kavram öğretimi vurgulanmış; öğretim programının içerik çerçevesinde her sınıf düzeyinde ve ünitelerle ilişkili olarak ayrı ayrı anahtar kavramlara yer verilmiştir. Bu kapsamda 9. Sınıfın ilk ünitesinde 12, ikinci ünitesinde 12, üçüncü ünitesinde 10; 10. Sınıfın ilk ünitesinde 11, ikinci ünitesinde 8, üçüncü ünitesinde 8; 11. Sınıfın ilk ünitesinde 7, ikinci ünitesinde 10, üçüncü ünitesinde ise 9 anahtar kavrama yer verilmiştir.

2024 TDÖP'nun getirdiği yeniliklerden birisi de ilişkilendirmelere yer verilmiş olmasıdır. Öğretim programında her üniteye disiplinler arası ilişkilendirme ve beceriler arası ilişkilendirme olmak üzere iki türlü ilişkilendirmeye yer verilmiştir. Programda disiplinler arası ilişkiler boyutunda Coğrafya, Sosyoloji, Felsefe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Uluslararası İlişkiler, Türk Dili ve Edebiyatı, Biyoloji, Görsel Sanatlar ve Tasarım, Hukuk, Matematik ve Sanat Tarihi disiplinleri ile ilişkilendirme yapılmıştır. Beceriler arası ilişkiler boyutunda ise kavramsal beceri, alan becerisi ve bu becerilere ait bütünleşik beceriler ile aynı disiplinin diğer alan becerileri ve bütünleşik becerileri ilişkilendirilmiştir. Öğretim programında beceriler arası ilişkiler boyutunda yapılan ilişkilendirmelere yukarıda beceriler ile ilgili bahiste yer verilmiştir. Bu öğretim programında tarih konularının diğer disiplinlerle ilişkili biçimde verilmesiyle öğrencilerin tarihi olayları çok boyutlu analiz edebilme becerilerinin geliştirilmesine katkı sunulması amaçlanmıştır (Kaçmaz ve Toptaş, 1619). 2024 TYMM öğretim programlarında ilk defa farklılaştırılmış öğretim programının bir unsuru olarak görülmüş ve öğrenme-öğretme yaşantıları aşamasından sonra gelecek şekilde programda yer verilmiştir. Öğretim programlarında zenginleştirme ve destekleme olmak üzere iki ana farklılaştırma stratejisine yer verilmiş, ilgili başlıklar altında bu kavramlarla ilgili kuramsal bilgilerin yanı sıra her iki stratejiyle ilgili öğretmenlere yönelik olarak üniteler özelinde uygulama önerilerine de yer verilmiştir. TYMM öğretim programlarıyla getirilen yeniliklerden birisi de okul temelli planlamadır. Okul temelli planlama için her sınıf düzeyinde birinci ve ikinci yarıyillarda 2'şer ders saati olmak üzere 4'er ders saati ayrılmıştır. Bu da her yarıyılta Tarih dersi için ayrılan toplam 72 ders saatinin 4 saatinin (%4) okul temelli planlama faaliyetlerine ayrılması anlamını taşımaktadır.

Sonuç olarak 2024 TDÖP programının temel unsurları boyutuyla değerlendirildiğinde beceri temelli bir program olduğu, programda yer verilen tüm unsurlarının öğrenme-öğretme

yaşantıları başta olmak üzere programa yansıtıldığı ve böylece uygulamaya dönüştürülmesinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu öğretim programında yukarıda açıklanan pek çok yenilik olmakla birlikte program unsurlarının uygulamaya geçirilmesine yönelik özelliğin 2024 TDÖP'nin kendisinden önceki programlardan en ayırt edici yönünü oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ancak beceri temelli olarak tasarlanan bu öğretim programında öğrenme-öğretme uygulamalarının yoğun bir içeriğe sahip olması, beceri eğitiminin daha çok uzmanlık ve zaman gerektirmesi; ayrıca yine daha fazla zaman gerektirebilecek farklılaştırılmış öğretime yer verilmesi gibi hususlar öğretmen uzmanlığı, öğrencilerde belirli düzeyde hazırbulunuşluk, uygun sınıf mevcudu ve fiziksel ortam ve yeterli zaman gerektirmektedir. Bir başka ifadeyle doğal olarak öğretim programı ideal öğrenci grubu, ideal öğrenme ortamları ve ideal öğretmen gibi unsurlar göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Ancak gerek genel olarak gerekse tarih dersi özelinde bu unsurların farklı boyutlarıyla ilgili ve farklı oranlarda birtakım sorunların mevcut olduğu da bir gerçektir. Nitekim literatürde öteden beri müfredatın yoğun olması nedeniyle öğretmenlerin tarih derslerinde zaman problemleri yaşadığını (Aslan, 2005; Dinç, 2006; Bal, 2011; Günal, 2011; Aktekin ve Ceylan, 2012; Turan, 2015; Turan, 2016; Sadık Yılmaz ve Avcı, 2018; Kaçmaz ve Toptaş, 2025; Ocak ve Tunç Toptaş, 2025), öğretmenlerin genel olarak öğretim programının temel yaklaşımı, özel olarak ise tarihsel düşünme becerileri ve çağdaş öğretim yöntem ve teknikleri vb. konularda bilgi ve beceri eksikliklerinin bulunduğunu (Köstüklü, 2004; Aslan, 2005; Demircioğlu, 2009; Bal, 2011; Günal, 2011; Aktekin ve Ceylan, 2012; Şimşek, 2016; Turan, 2016; Sadık Yılmaz ve Avcı, 2018), sınıf mevcutlarının kalabalık olduğunu ve altyapı ve teknolojik donanım eksikliği bulunduğunu (Bal, 2011; Günal, 2011; Demircioğlu, 2014; Sadık Yılmaz ve Avcı, 2018; Ocak ve Tunç Toptaş, 2025) ortaya koyan pek çok araştırma bulunmaktadır. Öte yandan eğitim sisteminin bir başka sorunlu yönünü oluşturan yükseköğretime geçiş sistemi sınavlarının çoktan seçmeli sorularla yapılması da bir handicap oluşturmaktadır. Çünkü bu sınavlara hazırlık uygulamada öğretim programlarının öğrenme-öğretme yaşantıları boyutunda öngörülen etkinliklerin önüne geçebilmektedir (Turan vd., 2014). Bu öğretim programının önceliklere oranla daha yoğun içerikli ve beceri temelli olarak hazırlanmış olması bahsedilen sorunların daha da artarak sürmesinin muhtemel olduğunu göstermektedir. Bu nedenle programın sahada uygulanma sürecinin yakından takip edilerek ihtiyaç duyulan güncellemelerin gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra aşağıda belirtilen önerilerin uygulanmasının yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

1. Tarih öğretmenlerinin TYMM ve 2024 TDÖP'nin temel yaklaşımını ve programın temel unsurları ile ilgili bilgilerin yanı sıra söz konusu unsurların hayata geçirilmesinde ihtiyaç duyacakları öğretim teknolojileri, materyal tasarımı ve kullanımı, teknolojik pedagojik alan bilgisi ile özel öğretim yöntemleri gibi alanlarda bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik uygulamaya dönük hizmet içi eğitimler düzenlenmesi.
2. Programın öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine uygunluğunun ölçülmesi ve elde edilen sonuçlara göre programda gerekli görülen güncellemelerin gerçekleştirilmesi. Bir yandan da ilkokuldan başlayarak tüm eğitim kademelerinde öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin artırılmasına yönelik etkili önlemlerin hayata geçirilmesi.
3. Tarih derslerinin haftalık ders saati miktarlarının öğretim programlarında öngörülen hedeflere ulaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenmesi. Öğrenme çıktısı-ders saati dengesinin gerçekleştirilebilirlik açısından izlenmesi.

4. Öğretim programında öngörülen beceri temelli ve aktif öğrenme-öğretme süreçlerinin uygulanabilmesi için sınıf mevcutlarının uygun seviyelerde olmasının sağlanması, ayrıca okulların teknolojik altyapı, araç-gereç ve materyal olanaklarının geliştirilmesi

5- Öğrencilerin öğretim programında hedeflendiği şekliyle tarih okuryazarı olmalarının sağlanabilmesi etkinlik yapma, okuma, anlama, değerlendirme, analiz etme, yorum yapma gibi faaliyetleri gerektirmektedir. Ancak mevcut yükseköğretime geçiş sistemi çoktan seçmeli sorulara dayalı olarak gerçekleştirildiği için öğretim programının bu boyutunu desteklememekte hatta engel oluşturmaktadır. Bu nedenle yükseköğretime geçiş sisteminin program hedeflerinin hayata geçirilmesini destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması.

KAYNAKÇA

- Aktekin, S. ve Ceylan, D. (2012). 9. sınıf yeni tarih dersi öğretim programı ile ilgili öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim*, 194, 253-267.
- Aslan, E. (2005). Türkiye’de tarih eğitiminin sorunları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18) 106-114.
- Aydın, L. (2018). Güncellenen tarih dersi (9-10-11. sınıflar) öğretim programlarının incelenmesi. 6. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi Tam Metin Kitabı (İlk Bölüm), H. İ. Kaya ve Ö. Özdemir (Edts.), ss. 37-48).
- Bal, M. S. (2014). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunları ve çözüm yolları konusunda öğretmen aday ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 371-387.
- Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih öğretmenlerinin tarihsel düşünme becerilerine yönelik görüşleri. *Milli Eğitim*, 184, 228-239.
- Demircioğlu, İ. H. (2014). Türkiye’de tarih eğitimi: sorunlar ve çözüm önerileri. *Yeni Türkiye, Türk Eğitimi Özel sayısı II. (59)*, 1176-1186.
- Demirel, Ö. (2012). Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı (19. baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Dilek, D. (2007). Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi, Ankara, Pegem Yayınları.
- Dinç, E. (2006). Tarih eğitimcilerinin mevcut lise tarih müfredat programı ve tarih öğretiminin amaçları hakkındaki görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 7(2), 263-276.
- Erden, M. (1998). Eğitimde program değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erkan, S. & Çoban, A. (2018). Değerler açısından tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 7 (21), 771-789.
- Günel, H. (2011). Tarih öğretmenlerinin yapılandırmacı eğitim uygulamaları hakkındaki görüşleri (Erzurum örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- Kaçmaz, S., & Toptaş, K. (2025). 2023 ve 2024 (maarif modeli) ortaöğretim tarih dersi öğretim programları’nın eski çağ tarihi çerçevesinde karşılaştırılması ve incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23(2), 1604-1624. <https://doi.org/10.37217/tebd.1635192>
- Köstüklü, N. (2004). İlk ve orta öğretimde tarih öğretimi problemler ve öneriler. *Erdem*, (41), 1-28. doi:10.32704/erdem.2004.41.001
- Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- MEB (2018). Ortaöğretim tarih Dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) Öğretim Programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=344> adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 20.08.2025).
- MEB (2018). Ortaöğretim T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=346> adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 25.10.2025).
- MEB (2024a). Türkiye yüzyılı maarif modeli öğretim programları ortak metni. <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 20.08.2025).
- MEB (2024b). Ortaöğretim tarih dersi öğretim programı (9, 10, ve 11. sınıflar). <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir (Erişim Tarihi: 20.08.2025).
- MEB (2024c). Ortaöğretim T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı (12. Sınıf). <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programink12Onayli.pdf> adresinden erişilmiştir (Erişim tarihi: 24.10.2025).
- Ocak, G., & Tunç Toptaş, H. (2025). 21. Yüzyılda tarih eğitimi: 2024 ortaöğretim tarih dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *International Journal of Social Science Research*, 14(1), 75-96.
- Özçelik-Çelebi, D. (2022). 2007 ve 2017 tarih dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, K. (2017). Tarih dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 2(4), 240-257.
- Sadık Yılmaz, H., & Avcı, H. E. (2018). Türkiye’de tarih öğretiminde karşılaşılan problemler üzerine bir araştırma. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 320-344.
- Senemoğlu, N. (2003). Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Ankara: Gazi.
- Sönmez, V. (1991), Eğitim felsefesi. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Sönmez, V. & Alacapınar, F. G. (2011). Örneklenirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. & Alacapınar, F. G. (2016). Sosyal bilimlerde ölçme aracı hazırlama. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, A. (2016). Türkiye’de tarih eğitiminin sorunlarına genel bir bakış. Koçak, Muhammet (Ed.) 2016 Hoca Ahmet Yesevi Yılı Anısına Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri 2. Cilt, Eğitim Bilimleri, 115-124.
- Şimşek, A. (2017). 2017 taslak tarih 9-10-11, türk kültür ve medeniyet tarihi öğretim programlarının eleştirisi. *Turkish History Education Journal*, 6(1), 140-162.
- Tunç, V. (2025). 2018 Tarih dersi öğretim programı ile 2024 tarih dersi öğretim programı üzerine bir değerlendirme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 325-350. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1611339>
- Turan, R, Çilek, A. & Yavuz, İ. (2014). Türkiye’de yükseköğretime geçiş sisteminin ortaöğretim sistemi üzerindeki etkileri ve çözüm önerileri. Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Eğitimde Kademeler Arası Geçiş ve Yeni Modeller Uluslararası Kongresi (16-18 Ocak 2014 Antalya-Türkiye) Tam Metin Bildiriler Kitabı, (ss. 907-929). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Turan, R. (2015). Tarih öğretmenlerinin lise tarih derslerinin genel amaçlarının öğrencilere kazandırılma düzeylerine ilişkin görüşleri (Ankara ili örneği). *Turkish Journal of Educational Studies*, 2 (3), 139-180.
- Turan, R. (2016). Tarih öğretmenlerinin öğrencilere temel ve tarihsel düşünme becerilerinin kazandırılma düzeyine ilişkin görüşleri. *Journal of Turkish Studies*, 11(14), 705-730.

- Turan, R. (2024). Türkiye yüzyılı maarif modeli 2024 ortaöğretim tarih dersi öğretim programında alan becerilerine yer verilme durumunun incelenmesi. Ege 12th International Conference on Social Sciences (December 26-30, 2024), İzmir Türkiye. Tam metinler kitabı, C. 4, (ss. 5549-5560), Academy Global Publishing House.
- Varış, F. (1996). Eğitimde program geliştirme “teori ve teknikler”. Ankara: Alkım.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2003). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, T. (2017). Yeni ortaöğretim tarih ders programları ve kitaplarında değerler eğitimi. *Journal of Turkish Studies*, 12 (33), 557-572.
- Yıldırım, T. (2018). 2007 ve 2017 tarih dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 994-1019.